

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи
Освітня програма: Соціальна робота. Управління
соціальним закладом
Спеціальність: 231 Соціальна робота

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРУ ЗАЙНЯТОСТІ
З ПОДОЛАННЯ БЕЗРОБІТТЯ У РЕГІОНІ

студентки Зінченко Тетяни Василівни

Науковий керівник: Конончук Антоніна Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Рецензенти: 1. Останіна Н.С., канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної
роботи Ніжинського державного університету імені
Миколи Гоголя

2. Кирилюк С.Д., канд. пед. наук, вчитель-методист
Ніжинської гімназії № 3.

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Професор _____ « ____ » _____ 2019 р. М.Г. Криловець

АНОТАЦІЯ

Зінченко Т. В. Організація діяльності Центру зайнятості з подолання безробіття в регіоні. Робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю «Соціальна робота». - Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. - Ніжин, 2019.

У роботі розкрито поняття безробіття як соціально-економічне явище та проблема. Охарактеризовано його причини виникнення, види та форми. Проаналізовано зміст та напрямки діяльності Державної служби зайнятості України та її роль у подоланні безробіття. У мережі установ у сфері працевлаштування населення України виокремлено центри зайнятості та проведено комплексний аналіз їх діяльність на державному та регіональному рівнях з різними категоріями клієнтів. Узагальнено досвід роботи Чернігівського обласного центру зайнятості щодо сприяння зайнятості населення області.

Ключові слова: безробіття, рівень безробіття, соціальна робота з подолання безробіття, рівень зайнятості, Державна служба зайнятості, центр зайнятості.

ANNOTATION

Zinchenko T. V. Organization of the activity of the Employment Center for overcoming unemployment in the region. Work for a master's degree in the specialty "Social work". - Nizhyn Mykola Gogol State University. - Nizhin, 2019.

The paper describes the concept of unemployment as a socio-economic phenomenon and a problem. Its causes, types and forms are characterized. The content and directions of activity of the State Employment Service of Ukraine and its role in overcoming unemployment are analyzed. Employment centers have been identified in the network of employment agencies in Ukraine and a comprehensive analysis of their activity at the state and regional levels with different categories of clients has been performed. The experience of the Chernihiv Oblast Employment Center in promoting employment of the population of the oblast is generalized.

Keywords: unemployment, unemployment rate, social work to overcome unemployment, employment rate, State Employment Service, employment center.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
I. Теоретичні аспекти вирішення проблем на ринку праці України	10
1.1. Безробіття в Україні як соціально-економічна проблема	10
1.2. Причини безробіття в Україні та шляхи його подолання	27
Висновки до розділу I	37
II. Організаційно-змістовні основи діяльності центру зайнятості в системі Державної служби зайнятості	39
2.1. Діяльність центрів зайнятості в мережі установ у сфері працевлаштування населення	39
2.2. Клієнти центру зайнятості: взаємовплив особливостей і змісту роботи	52
2.3. Досвід діяльності Чернігівського обласного центру зайнятості з подолання безробіття в Україні	68
Висновки до розділу 2	76
Загальні висновки	79
Список використаних джерел	85
Додатки	91

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ І СКОРОЧЕНЬ

ВВП – валовий внутрішній продукт

ДСЗ – Державна служба зайнятості

ДЦЗ – Державний центр зайнятості

ЄІАС ДСЗ - Єдина інформаційно-аналітична система державної служби зайнятості

МОП - Міжнародна організація праці

НД – національний доход

Фонд - Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України

ЧОЦЗ - Чернігівський обласний центр зайнятості

ВСТУП

У постіндустріальному інформаційному суспільстві відбуваються зміни в усіх його системах та підсистемах. Класову структуру поступово змінює статусна ієрархія, яка формується на основі освіти, рівня культури та ціннісних орієнтацій. Вісь соціального конфлікту пролягає не по лінії володіння /неволодіння власністю, а по лінії володіння знаннями та контролю над інформацією. Постіндустріальне суспільство характеризується виникненням нових систем, які створюють кожній людині можливість безпосереднього спілкування з іншими суб'єктами суспільства, в тому числі через реалізацію права на працю, підвищують роль кожної людини як особистості. Виробляючи промислові та аграрні товари, суспільство перевищує власні потреби. Крім надвиробництва, йому властиві ускладнення соціальних зв'язків, спрямованість у майбутнє, динамічна міжособистісна комунікація; зростає роль наукових досліджень, освіти, престиж освіченості, виокремлення різних соціальних інститутів тощо. Серед особливостей функціонування постіндустріального суспільства виокремлюють поглиблений розподіл праці, наслідками якого є явище безробіття. Рівень безробіття включає природний рівень, який наявний завжди і становить 4 – 6 %, та незайнятість населення з економічних та соціальних проблем. За даними ООН у світі майже 800 млн. осіб працездатного віку не мають роботи взагалі, або мають сезонні чи тимчасові заробітки.

Поняття «безробіття» науковці трактують як економічне та соціально-економічне явище, при якому частина економічно активного населення втратила заробітки, не має можливості отримати підходящу роботу, але здатна працювати і здійснює активний пошук роботи.

В Україні в умовах реформування та переходу до ринкової економіки явище безробіття має порівняно високі показники і є однією з найнагальніших соціально-економічних проблем. За аналітичними даними у першому півріччі 2019 року в Україні серед населення віком 15 -70 років рівень безробіття становить 8,8 %, рівень зайнятості - 67,2 %; у Чернігівській області - відповідно

11,2% та 49,2 %. Таким чином, рівень безробіття в Чернігівській області вищий, а рівень зайнятості населення нижчий порівняно з відповідними показниками в Україні.

Згідно статистичних даних за останні п'ятнадцять років в Україні має місце тенденція до підвищення рівня безробіття, а отже і кількості безробітних. Так, якщо у 2000 році рівень безробіття складав 12,4 %, у 2004 р. – 9,2 %, то у 2018 - 8,6 %.

Безробіття як соціально-економічне явище має як негативні, так і позитивні прояви. Позитивним проявом безробіття є його вплив на активність та самовдосконалення уже працюючого населення, а як негативний – це прояв суспільних негараздів. При цьому досягнення оптимального безробіття не забезпечує максимально високого рівня добробуту населення.

У високорозвинених країнах зростання безробіття може бути спричиненим перевиробництвом товарів та послуг, що веде до скорочення виробництва товарів та послуг, і, відповідно, до скорочення зайнятості населення. Українська економіка характеризується недовиробництвом товарів через закриття підприємств та установ, що веде до вивільнення робочої сили на етапі загального спаду виробництва. Особливістю українського безробіття є те, що Україна не має непереборних перешкод для створення нових робочих місць для безробітних, адже ємність українського ринку для виробництва товарів і послуг далека від вичерпання [2].

Безробіття як соціальна проблема веде до зuboжіння значної частини населення, загострення злочинності, поширення залежностей, до неблагополуччя та можливого розпаду сімей, до погіршення фізичного та психологічного стану, зниження рівня професійної кваліфікації значної кількості працездатного населення.

Підвищений рівень безробіття серед населення провокує прояви громадського та політичного безладдя, соціальну та політичну напруженість у суспільстві в цілому. Розв'язання проблем безробіття в Україні сьогодні є прерогативою державної соціальної політики, зокрема, політики зайнятості.

Накопичена українськими та зарубіжними дослідниками інформація щодо наслідків безробіття підтверджує, що безробіття також є сферою соціальної роботи, яка спрямована не лише на допомогу людині в подоланні повсякденних проблем, а й на розвиток у неї навичок життєстійкості, самоорганізації та самопомоги на перспективу.

Призначення професійної соціальної роботи з безробітними полягає у розширенні кола можливостей людини повернутися знову на ринок праці, зниженні рівня соціально-психологічної напруги в сім'ї та покращенні рівня її матеріального забезпечення, сприянні доступу до ресурсів та засобів згідно чинного законодавства. Для сприяння працевлаштуванню населення і тим самим для подолання безробіття в Україні створена Державна служба зайнятості.

Проблема подолання безробіття в Україні має комплексний характер, і тому вивчається економістами, філософами, соціологами, демографами, психологами та ін. Для нашого дослідження найбільш цікавими є соціальні аспекти безробіття, які досліджували Т.В.Семигіна, О.Беца, О.В.Киричук, В.П.Лютый та ін. Питання регулювання зайнятості та безробіття як соціально-економічного явища знайшли відображення у працях вітчизняних науковців, таких як: С.І. Бандура, В.В. Близнюк, І.К. Бондар, Е.М. Лібанова, Ю.М. Маршавіна та ін. Дослідження безробіття здійснювали іноземні вчені Дж.Акерлоф, Л.Гроган, П.Даймонд, Р.Джекман, А.Сміт, К.Терел та ін. З огляду на динамічність процесів на ринку праці та враховуючи особливості розвитку та становлення українського ринку праці дана тема потребує більш вичерпного вивчення. Крім того, недостатньо дослідженою залишаються особливості вияву безробіття у різних регіонах України, зокрема, у Чернігівській області, що і зумовило вибір теми нашого дослідження: **«Організація діяльності Центру зайнятості з подолання безробіття в регіоні».**

Мета магістерської роботи – обґрунтувати соціальну спрямованість діяльності Центрів зайнятості з подолання безробіття в системі Державної служби зайнятості.

Об'єкт дослідження – діяльність Державної служби зайнятості з подолання безробіття в Україні.

Предмет дослідження – організаційно-змістове забезпечення діяльності Центрів зайнятості в системі державної служби зайнятості з подолання безробіття в регіоні.

Завдання дослідження:

1. Розкрити безробіття як соціально-економічну проблему в наукових джерелах та нормативно-правових документах на державному та регіональному рівні.
2. Виокремити причини безробіття в Україні та шляхи його подолання.
3. Охарактеризувати діяльність Державної служби зайнятості у сфері працевлаштування населення.
4. З'ясувати особливості клієнтів центрів зайнятості.
5. Проаналізувати діяльність Чернігівського обласного центру зайнятості щодо подолання безробіття у регіоні в системі Державної служби зайнятості.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, узагальнення, систематизація, порівняння; *емпіричні – аналіз статистичних даних, звітів, документів, методи математичної статистики.*

Наукова новизна та теоретична значущість одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вперше було досліджено явище безробіття у Чернігівській області та окреслено соціальні аспекти його подолання ; здійснено узагальнення досвіду діяльності Чернігівського обласного центру зайнятості; подальшого розвитку дістало розгортання соціальної роботи у сфері працевлаштування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в систематизації та узагальненні масивів статистичних даних, вияві тенденцій розвитку рівня безробіття в Україні та Чернігівській області щодо попиту на ринку праці у регіоні; інноваційних форм роботи з безробітними. Результати дослідження можуть бути використані фахівцями центрів зайнятості, соціальних служб для

сім'ї, дітей та молоді для проведення профорієнтаційної роботи з різними категоріями клієнтів.

Апробація дослідження: результати дослідження було висвітлено у виступах на 5-ти міжнародних науково-практичних конференціях та круглому столі, а саме:

1. II Міжнародна науково-практична конференція «Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери», 15-16 листопада 2018 р., м. Ніжин.

2. IX Міжнародна науково-практична конференція «Соціальна робота і сучасність: теорія та практика вирішення проблем учасників і постраждалих у збройних конфліктах», 28 березня 2019 р., м. Київ.

3. III Міжнародна науково-практична конференція «Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення», 14 травня 2019 р., м. Ніжин.

4. XVIII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти», 30-31 травня 2019 р., Монреаль – Рубіжне – Сєверодонецьк – Житомир – Баку – Ніш – Зелена Гура.

5. Міжнародний круглий стіл «Педагогічна освіта в Україні та Польщі», 25 жовтня 2019 р., м. Ніжин.

6. Міжнародна наукова конференція «Жінка в освіті й науці», 7-8 листопада 2019 р., м. Ніжин.

Публікації. Результати магістерської роботи відображені у 4 публікаціях, із них : 1 стаття та 3 тез у збірниках наукових праць та матеріалах конференцій, а саме:

1. Соціальна робота центрів зайнятості з постраждалими у збройних конфліктах. Соціальна робота і сучасність: теорія та практика вирішення проблем учасників і постраждалих у збройних конфліктах: зб. матеріалів IX

міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 28 березня 2019 р. /Укл.: Гавва О.В. та ін. Київ: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2019. С.75-78.

2. Реорганізація діяльності у сфері зайнятості населення. Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: зб. матеріалів III міжнар. наук.-практ. конф., м. Ніжин, 14 травня 2019 р. /за заг. ред. О.В.Лісовця. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2019. С. 114-116.

3. Теоретичні аспекти безробіття в Україні. Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти: зб. наук. праць XVIII міжнар. наук.-практ. конф., м. Монреаль - Рубіжне - Северодонецьк - Житомир - Баку - Ніш - Зелена Гура, 30-31 травня 2019р. /за заг. ред. д.філос.н. Журби М.А. Монреаль: СРМ «ASF», 2019. С.132-137.

4. Міжнародний досвід працевлаштування осіб з інвалідністю. Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери: зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф., м. Ніжин, 15-16 листопада 2018 р. /за заг. ред. О.В.Лісовця. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2018. С. 85-87.

Структура магістерської роботи. Робота складається з анотації, вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків, 3 схеми, 8 таблиць. Загальний обсяг роботи становить 102 сторінки, основний зміст роботи викладено на 81 сторінці.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

1.1. Безробіття в Україні як соціально-економічна проблема

Право на працю громадянам України затверджено ст. 43 Конституції України (1996 р.). Механізм його реалізації ми знаходимо у Кодексі законів про працю України (№ 322а-08 від 10.12. 1971 р. зі змінами та доповненнями), який регулює більшість аспектів у трудовому житті українського суспільства.

Як доводить історичний рух суспільства, соціально-економічний розвиток держави завжди супроводжується явищем безробіття. Причому, чим нижчий рівень соціально-економічного розвитку країни, тим вищим буде рівень безробіття і навпаки. Тому одним із вагомих чинників розвитку сучасної економіки виступає явище безробіття, яке проявляється його загостренням на фоні зниження рівня зайнятого населення. *Зайнятість населення* - це діяльність частки працездатного населення, спрямованого на відтворення валового внутрішнього продукту (ВВП) та національного доходу (НД), структурні компоненти якої визначають характер та взаємозв'язки між виробництвом та споживанням. Ефективність функціонування економіки країни в цілому пов'язане із досягненням повної зайнятості наявних людських ресурсів. Цього прагне досягти кожна держава. Громадяни хочуть мати високооплачувану роботу згідно своїх здібностей та інтересів. Проте жодне суспільство не здатне забезпечити усіх працездатних роботою, що і обумовлює існування проявів проблеми безробіття в економічній та соціальній сферах. Зупинимося на характеристиці сутності безробіття у цих сферах.

Так, згідно Методологічних положень щодо класифікації та аналізу робочої сили й окремих форм трудової діяльності (наказ Державної служби статистики України № 22 від 27 січня 2017 року) виділяють п'ять форм трудової діяльності (вимірювання кожної з них здійснюється як щодо відносно короткого, так і тривалого облікових періодів), а саме: .

- 1) трудова діяльність з метою виробництва товарів і послуг для власного кінцевого використання;
- 2) зайнятість як форма трудової діяльності здійснюється в обмін на винагороду: на оплату праці чи прибуток;
- 3) неоплачувана праця стажистів або осіб, які проходять професійно-технічну підготовку, передбачає трудову діяльність, яка виконується для задоволення потреб інших осіб з метою набуття трудового досвіду або професійних навичок;
- 4) трудова діяльність волонтерів - це необов'язкова трудова діяльність, яка виконується безоплатно в інтересах інших осіб;
- 5) інші види трудової діяльності – обов'язкові роботи, які виконуються безкоштовно в інтересах інших осіб [23, с. 8].

Відповідно до положень Резолюції щодо статистики трудової діяльності, зайнятості та недовикористання робочої сили [47] до складу економічно активного населення, тобто робочої сили, належить населення обох статей певного віку, яке впродовж визначеного короткого облікового періоду (тижня) забезпечує пропозицію робочої сили на ринку праці [23, с. 9]. До 2018 року це були громадяни від 15 до 70 років, а з 2019 року – від 15 років і старше.

До *зайнятого населення* відносять: осіб, які виконують оплачувані види роботи; осіб, які мають робочі місця, але не працюють через відпустки, страйки, хвороби тощо; осіб, зайнятих неповний робочий день; осіб, які працюють за оплату чи прибуток при проходженні ними курсів професійно-технічної підготовки або підвищення кваліфікації, які потрібні на певному робочому місці або на іншому робочому місці у цьому ж закладі; учнів на виробництві, стажистів, які працюють за оплату в грошовому або натуральному вираженні; учасників програм сприяння працевлаштуванню, які працюють за оплату чи прибуток; осіб, які працюють на власних підприємствах з виробництва продукції, призначеної переважно для продажу чи обміну по бартеру, навіть якщо частина продукції споживається домашнім господарством або родиною; осіб із сезонною зайнятістю в період міжсезоння, якщо вони продовжують

виконувати частину завдань та обов'язків, пов'язаних зі своєю роботою, проте виключаючи виконання юридичних чи адміністративних зобов'язань (наприклад, сплату податків) незалежно від отримання винагороди; кадрових військовослужбовців та інших осіб, які виконують роботу за оплату в грошовій формі чи в натуральному вираженні.

До складу зайнятого населення не включаються: учні на виробництві, стажисти, які працюють без оплати в грошовому або натуральному вираженні; особи, які проходять підготовку та перепідготовку в рамках програм сприяння зайнятості в той час, коли вони не беруть участь у виробничому процесі; особи, які отримують соціальні виплати, що не пов'язані з трудовою діяльністю в грошовому чи натуральному вираженні; особи із сезонною зайнятістю в період міжсезоння, якщо вони не виконують завдання чи обов'язки, пов'язані зі своєю роботою; особи, які звільнені на невизначений термін без гарантії на повернення на роботу в тій же економічній одиниці [23, с. 11-12].

Повна зайнятість економічних ресурсів означає залучення усіх ресурсів, причетних до виробництва товарів та послуг, включаючи й робочу силу як ресурс. Тому важливим є поняття «повна зайнятість», яке характеризує працевлаштування усіх громадян та абсолютну відсутність безробіття. Важливою умовою досягнення повної зайнятості населення є створення ситуації, коли циклічне безробіття дорівнюватиме нулю [26, с. 64].

У процесі становлення ринкової економіки виникає неповна зайнятість як один із чинників економічної нестабільності суспільства. У статті 1 Закону України «Про зайнятість населення» неповна зайнятість визначається як «зайнятість працівника на умовах робочого часу, що менший від норми часу, передбаченої законодавством, і може встановлюватися за договором між працівником і роботодавцем з оплатою праці пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку» [37, с. 1].

По відношенню до зайнятості застосовується термін «робоче місце» або «робота». Особа може займати одне або декілька робочих місць. У випадку зайняття особою декількох робочих місць (виконання декількох робіт)

основним робочим місцем (роботою) є місце, на якому було відпрацьовано найбільшу кількість годин.

Безробітні – це громадяни, які через відсутність роботи не мають заробітку чи інших доходів як джерела існування, але активно здійснюють її пошук, а також ті, хто тимчасово звільнені і чекають виклику на роботу, оскільки стоять на обліку в центрі зайнятості. До безробітного населення відносять осіб певного віку (з 2019 року – від 15 років до 70 років) з обов'язковим урахуванням трьох умов: особи, які не мали роботи чи прибуткового заняття; шукали роботу чи намагалися організувати власну справу протягом останніх чотирьох тижнів, тобто здійснювали конкретні спроби протягом зазначеного періоду знайти оплачувану роботу за наймом чи на власному підприємстві; 3) були готові приступити до роботи впродовж двох найближчих тижнів з метою отримання оплати або доходу, тобто почати працювати за наймом або на власному підприємстві [23, с. 13].

Зайняті та безробітні громадяни в сукупності складають робочу силу країни. До групи *осіб, які не належать до робочої сили*, відносять частку дорослого населення, яке зайняте веденням домашнього господарства, перебуває на пенсії, не працює через наявну інвалідність, займається отриманням освіти та професії на денній формі, а також особи, які не хочуть працювати і не шукають роботу. Діти як соціальна група теж не належать до робочої сили (Схема 1.1, Додаток 1). Загальні підходи науковців до структурного співвідношення зайнятих та безробітних громадян у загальному складі населення відображено в Додатку 1 [26, с. 62-63].

Рівень зайнятості населення, як правило, характеризують за допомогою показників рівня безробіття. *Рівень безробіття* визначають відношенням кількості безробітних до обсягу робочої сили та вимірюється у відсотках. *Рівень зайнятості* визначають як частку від ділення кількості зайнятих до чисельності населення віком від 15 років і старше. Для обчислення рівня зайнятості кількість усього населення держави віком від 15 років поділяють на три групи: зайняті, безробітні та особи, які не належать до робочої сили.

Згідно Конвенції Міжнародної організації праці (МОП) № 168-98 «Про сприяння зайнятості і захист від безробіття» (Женева, 1991) поняття «безробіття» трактується як «втрата заробітків внаслідок неможливості одержати підходящу роботу особою, яка здатна працювати і дійсно шукає роботу» [43].

На думку Тульчинської С.О., безробіття – це економічне явище, коли частина економічно активного населення не має можливості використати робочу силу [24, с. 336].

За визначенням О. М. Майсюра, безробіття є соціально-економічним явищем, при якому «частина економічно активного населення не може знайти застосування своїй робочій силі і стає «зайвою» [22, с. 60].

У статті 1 Закону України «Про зайнятість населення» безробіття визначається як «соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування» [37, с. 1].

Безробіття як економічне явище, має як негативні, так і позитивні прояви. Як позитивний прояв, безробіття вважається гарним стимулятором активності працюючого населення, а як негативний – це прояв суспільних негараздів. Практично всі країни борються з безробіттям, але жодній ще не вдалося його подолати повністю. При цьому уряди всіх країн прикладають достатньо багато зусиль задля зменшення рівня безробіття нижче природного (оптимального). Проте, досвід ряду країн показує, що зниження рівня безробіття нижче природного веде до значного збільшення вироблення продукції. При цьому досягнення оптимального безробіття не забезпечує максимально високого рівня добробуту населення. Це наслідок дії законів ринкової економіки, а саме: рівень безробіття залежить від розмірів заробітної плати та цін на споживчі товари. Зростання попиту на товари, в тому числі на робочі місця та робочу силу, веде до зниження рівня безробіття, що, в свою чергу, веде до підвищення заробітної плати й платоспроможності населення.

При безробітті частина економічно активного населення не може працевлаштуватися, тобто знайти застосування своїй робочій силі. За останніми даними ООН близько 800 млн працездатних осіб у світі не мають роботи взагалі, або мають сезонні чи випадкові заробітки [22, с. 60-61]. Дослідження явища безробіття дозволило виділити категорії робочої сили, і відповідно – рівень зайнятості і рівень безробіття. Дані показники щодо України відображені у Таблиці 1.1 Додатку 2 [48].

Так, до категорії робочої сили за віковою ознакою науковці відносять такі: кількість зайнятих громадян віком 15 років і старші; віком 15 – 70 років; громадяни працездатного віку. Аналітичні дані у I півріччі 2019 року, представлені у таблиці, дозволяють стверджувати, що найвищим є як рівень безробіття, так і рівень зайнятості серед осіб працездатного віку (відповідно 8,8 % та 67,2 %) (Додаток 4).

У Чернігівській області робоча сила на ринку праці у 2018 році складала 474,1 тис. осіб віком від 15 років і старші. З них 89 % були зайняті у сфері економічної діяльності, а, відповідно, 11 % відносились до безробітних. Рівень безробіття населення працездатного віку в Чернігівській області становив 11,2%, а в Україні середній показник становить 9,6%. Рівень зайнятості населення області складає 49,2% (423,4 тис. осіб), тоді як по Україні рівень зайнятості населення – 50,7 %. Група безробітних жителів Чернігівської області в працездатному віці склала 50,7 тис. громадян (за результатами проведеного обстеження робочої сили в Чернігівській області) [50].

Станом на 1 жовтня 2019 року на обліку у Ніжинській міськрайонній філії Чернігівського обласного центру зайнятості перебувало 756 безробітних. Всього з початку року перебувало на обліку та отримувало соціальні послуги 8388 осіб, у тому числі 2328 безробітних. У відповідному періоді минулого року цей показник був більшим майже на 6 % [48].

Вирішення проблеми безробіття потребує всебічного вивчення даного явища з урахуванням особливостей впливу ряду факторів. Системні дослідження

у цьому аспекті дозволили виділити види безробіття, що суттєво допомагає фахівцям соціальної сфери надавати відповідні соціальні послуги даній категорії клієнтів.

В основі класифікації видів безробіття науковці визначають соціально-економічні причини їх виникнення, а саме: фрикційне, структурне, циклічне, сезонне та інституційне. О. І. Ілляш та С. С. Гринкевич схематично зобразили взаємозалежність цих видів та форм безробіття (Схема 1.2, Додаток 3) [13, с. 412].

Спираючись на дослідження цих науковців, коротко охарактеризуємо змістовну сутність видів та форм безробіття.

Так, фрикційне безробіття пов'язують з постійним рухом населення між регіонами та видами праці, а також стадіями життєдіяльності людини. Ми знаємо, що існує група людей, які постійно знаходяться у процесі пошуку роботи. Це: випускники закладів середньої, професійно-технічної та вищої освіти, які здійснюють це вперше; особи, які переїхали на проживання в інший регіон; жінки, які повертаються до складу робочої сили після народження дитини та відпустки по догляду за дитиною; особи, які звільнилися за власним бажанням і шукають роботу, яка б відповідала їх уподобанням, рівню кваліфікації з відповідною заробітною платою; особи, яку шукають роботу після скорочення або звільнення з посади. Фрикційне безробіття з економічної точки зору є неминучим і певною мірою бажаним для окремих осіб. Адже при цьому багато працівників перейдуть до високопродуктивної роботи, яка, як правило, краще оплачується. Крім того, це сприятиме зростанню рівня матеріальних доходів працівника та його сім'ї, а також збільшенню національного продукту й доходу.

Структурне безробіття виникає тоді, коли пропозиція робочої сили і попит на неї не збігаються у галузевій площині або у площині зміни форм власності. Така невідповідність найчастіше є наслідком змін у структурі споживчого попиту, що в свою чергу, веде до зміни структури загального попиту на робочі сили. Як результат, попит на одні професії знижується або

зникає взагалі, а на інші, в тому числі й нові, розширюється. Таким чином, структура робочої сили перестає відповідати структурі робочих місць. Наприклад, після автоматизації станцій телефонного зв'язку обслуговуючий персонал зазвичай втрачає роботу, бо їх навички та досвід роботи застаріли і стали непотрібними через зміни в технології виробництва. Для переходу їх в іншу сферу діяльності необхідно затратити певний час для набуття нових професійних навичок. При цьому варто враховувати постійні зміни географічного розподілу робочих місць. Так, в одних регіонах виникає надлишок, а в інших недостача робочих місць у межах певних професій, що також спричиняє структурне безробіття. Структурне безробіття теж розглядають як неминуче.

Відмінність між фрикційним та структурним безробіттям полягає в тому, що у фрикційно безробітних є навички, які можна продати, тоді як структурно безробітні не можуть отримати роботу без перепідготовки, додаткового навчання або зміни місця проживання. При цьому фрикційне безробіття є короткостроковим, а структурне – більш тривалим.

Циклічне безробіття спричиняється фазою спаду економічного циклу, тобто виробництва, яка характеризується недостатністю сукупних видатків, в тому числі на оплату праці. Коли у фазі спаду попит на товари і послуги знижується, то й зайнятість скорочується, а безробіття зростає.

З огляду на те, що фрикційне і структурне безробіття є неминучими, вони мають місце у будь-якій економічній системі. Циклічне ж безробіття у фазі піднесення виробництва дорівнює може дорівнювати нулю. Таким чином, повна зайнятість досягається в тому випадку, коли циклічне безробіття дорівнює нулю. Іншими словами, рівень безробіття за умови повної зайнятості дорівнює сумі рівнів фрикційного та структурного безробіття. Рівень безробіття за повної зайнятості називають природною нормою безробіття. Термін «природна норма безробіття» означає, що структурне та фрикційне безробіття є неминучими, тоді як циклічного безробіття можна уникнути за допомогою інструментарію макроекономічної політики [24, с.331].

Сезонне безробіття проявляється в окремих галузях господарства, таких як сільське господарство, рибне господарство, цукрова промисловість, садівництво, туристично-оздоровча діяльність тощо.

Інституційне безробіття може виникати внаслідок введення правових норм держави, які негативно впливають на попит та пропозицію робочої сили, а саме: впровадження непродуманої податкової політики, гарантованого мінімального рівня заробітної плати, надмірних соціальних виплат тощо (наприклад, розвиток малого бізнесу).

У будь-якому з видів безробіття в залежності від ситуації можна виділити й інші різновиди, які зумовлені спільними причинами їх виникнення. Кожний вид безробіття потребує відповідних заходів щодо запобігання його розширенню, серед яких значна частка належить заходам соціального спрямування. Саме в цьому і полягає практична потреба диференціації безробіття за видами.

Кожен з видів безробіття може проявлятися у різних формах. Основою для їх виділення є відповідні критерії, а саме:

- тривалість стану безробіття;
- волевиявлення незайнятої особи;
- відкритість та можливість вивчення явища безробіття;
- обсяг безробіття.

За тривалістю стану безробіття виділяють такі форми:

- 1) застійне безробіття охоплює стійкий прошарок безробітних маргіналізованих громадян (безпритульні, бродяги, жебраки);
- 2) хронічне безробіття співпадає з високим рівнем безробіття, як правило, у періоди циклічного спаду.

За волевиявленням громадян розрізняють такі форми безробіття:

- 1) добровільне безробіття виступає наслідком прояву власного бажання працівника припинити роботу через незадовільний рівень оплати праці, несприятливі умови праці, небажання працювати тощо;

2) примусове безробіття має місце тоді, коли працівник не бажає звільнитися, а керівництво підприємства чи закладу звільняє персонал у примусовому порядку (наприклад, у період економічного спаду).

За відкритістю й можливістю вивчення явища безробіття виокремлюють такі його форми:

1) відкрите безробіття характеризує ситуацію, за якої працівник визнає, що він не має роботи і тому стає на облік у центрі зайнятості з метою отримання послуг з якнайшвидшого працевлаштування;

2) у випадку прихованого безробіття частина людей, які залишилися без роботи, не зареєстровані державною службою зайнятості (ДСЗ) і не входять до обліку офіційних даних.

За обсягом охоплення виділяють такі форми безробіття:

1) оптимальне - це такий його рівень, який нижче нормального;

2) природний рівень безробіття характеризує ситуацію на ринку праці, коли будь-яке підвищення попиту на працю не призводить до скорочення кількості безробітних. Тобто, це рівень безробіття, за якого воно в основному добровільне і є сумою фрикційного та структурного видів безробіття, оскільки вони наявні в будь-який період розвитку економіки [13, с. 413].

Зазвичай, природний рівень безробіття становить 4 - 6 % від економічно активного населення. Зростання рівня зайнятості населення та одночасного зниження рівня безробіття призводить до підвищення номінальної заробітної плати, а також інфляції. При високому рівні зайнятості складно заповнювати вакансії, конкуруючи на ринку праці за кваліфіковану робочу силу. Тому роботодавці змушені підвищувати заробітну плату. Наявність безробіття змушує шукачів роботи погоджуватися на нижчий рівень оплати праці.

Співвідношення між рівнем безробіття і відставанням ВВП математично описав американський дослідник Артур Оукен. Згідно з його теорією (законом) щорічний приріст на 1 % фактичного рівня безробіття, порівняно з природним рівнем, призводить до відставання обсягу ВВП на 2,5 %. Отже, необхідно 2,5—

3,0 % ВВП щороку спрямовувати на створення нових робочих місць, здатних стримувати безробіття [24, с. 331; 26, с. 298].

Опис явища безробіття розкривають такі соціально-економічні категорії, як *рівень безробіття, статус безробітного, рух безробітних, розповсюдженість безробіття, тривалість безробіття, допомога з безробіття, концепції безробіття*. Розглянемо їх особливості у контексті українських реалій.

За показником *рівня безробіття* в Україні ведеться розрахунок статистичних даних щодо ситуації з безробіття, який узагальнює характеристику стану ринку праці. Рівень безробіття - це відношення чисельності безробітних до чисельності зайнятого населення і вимірюється у відсотках. Міжнародна статистика веде розрахунки рівня безробіття співвідношенням кількості безробітних до економічно активного населення. У 2017 та 2018 роках у нашій країні цей показник становив 9,5 % і 8,6 % відповідно, у Чернігівській області – 11,2 % та 10,5 % відповідно. На кінець 2019 року рівень безробіття в Україні становить 8,8 % (Додаток 4).

Статус безробітного визначено Законом України «Про зайнятість населення»: «безробітний - особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи» [37, с.1].

Рух безробітних протягом певного періоду часу характеризується такими кількісними показниками:

кількість осіб, які мали статус безробітного на початку досліджуваного періоду;

кількість нових осіб, взятих на облік у центр зайнятості;

кількість осіб, знятих з обліку за відповідний період;

кількість осіб, які перебувають на обліку на кінець періоду.

Зокрема, рух безробітних по центру зайнятості в м. Ніжин у період з 2010 по 2011 рік характеризується таким чином: на обліку у центрі зайнятості протягом 2010 року на обліку перебували 1025 жителів району, з них 925 мали

статус безробітного; 73 % перебуваючих на обліку (774 особи) були охоплені активними формами зайнятості: 331 особа працевлаштована за направленням центру зайнятості, 140 - проходили професійну підготовку, 273 - залучено до оплачуваних громадських робіт [46].

Розповсюдженість безробіття як показник характеризується кількістю осіб, які за певний період мали статус безробітного, незалежно від того, чи зберігся цей статус до кінця періоду. Розповсюдженість безробіття визначається як сума осіб, які перебували на обліку на початок періоду та кількість осіб, визнаних безробітними в даний період. Розповсюдженість визначається як загальний показник, так і за окремими соціально-демографічними групами.

Тривалість безробіття характеризує в середньому тривалість пошуку роботи особами, які мають стати безробітними на кінець періоду, а також безробітними, які були у цей період офіційно працевлаштовані. Ця величина визначається двома показниками: розповсюдженістю безробіття та термінами тривалості. Незначні терміни тривалості безробіття пояснюють мобільністю робочої сили, інтенсивністю міграційних потоків трудових ресурсів, системою інформаційних послуг для населення, розвиненою інфраструктурою ринку праці. Все це сприяє швидкій адаптації вільних трудових ресурсів щодо мінливості економічної ситуації під впливами ринкових механізмів та структурних змін у галузях промислового виробництва, сільського господарства тощо.

Допомога з безробіття виплачується громадянам, визнаними у встановленому порядку безробітними. Рішення про призначення допомоги по безробіттю приймається одночасно з рішенням про визнання громадянина безробітним у порядку, визначеному статтею 3 Закону України «Про зайнятість населення». Тривалість виплати допомоги за кожен період безробіття не може перевищувати 12 місяців [37].

Допомога з безробіття виплачується державою з урахуванням певних умов: - право на допомогу по безробіттю мають усі громадяни, визнані у

встановленому порядку безробітними, які не мають інших джерел доходів, що в сумі перевищують розмір мінімальної заробітної плати;

- допомога виплачується, починаючи з 8-го дня після реєстрації, до працевлаштування громадянина, але не більше 360 календарних днів протягом двох років. Для осіб передпенсійного віку – виплати здійснюються до 720 календарних днів. Громадянам, які вперше шукають роботу на ринку праці, та громадянам, які бажають відновити трудову діяльність після шестимісячної перерви, допомога виплачується протягом періоду не більше 180 календарних днів.

Розмір матеріальної допомоги залежить від категорії безробітного:

- для громадян, які втратили роботу через зміни в організації виробництва та праці, Закон передбачає спеціальні гарантії та більш високий розмір допомоги, а саме: право на отримання допомоги по безробіттю в розмірі 100% від середньої заробітної плати з останнього місяця роботи гарантується протягом 60 календарних днів; 75% - протягом 90 календарних днів і 50% - протягом наступних 210 календарних днів, але не більше середньої заробітної плати в національній економіці відповідного регіону за останній місяць і не нижче встановленої мінімальної заробітної плати;

- для громадян, зареєстрованих на загальних засадах, гарантії та допомога по безробіттю виплачуються у таких розмірах: не менше 50% середньої заробітної плати за попереднім місцем роботи, але не більше середньої заробітної плати в національній економіці відповідного регіону за останній місяць і не менше встановленої законом розміру мінімальної заробітної плати, якщо громадянин працював не менше 26 календарних тижнів протягом 12 місяців, що передували початку безробіття; не нижче встановленого законодавством розміру.

Концепції безробіття історично пов'язані з розвитком економічної науки. Дослідження економістів минулого сприяють більш глибокому розумінню сутності та причин безробіття та його впливу на потенціал зайнятості суспільства. Відомі такі концепції безробіття, як:

- класична концепція, представники якої аргументують причину безробіття завищеним розміром заробітної плати, а зниження рівня зарплати сприятиме усуненню безробіття;

- представники «стокгольмської школи» причину безробіття вбачали у зміні сукупного попиту на товари та послуги; для подолання безробіття держава повинна здійснювати заходи з метою стимулювання сукупного попиту на товари та послуги;

- згідно концепції структурного безробіття, причиною його виникнення виступає наявна негнучка структура ринку праці, що в свою чергу, зумовлює нездатність робочої сили швидко реагувати на зміни в економіці; уникнути безробіття можна за умови реалізації державних програм зайнятості та пільгового оподаткування;

- відповідно до концепції закону нагромадження, явище безробіття виникає через зменшення частки нагромадженого капіталу, яка спрямовується для найму праці та збільшення частки капіталу на засоби виробництва.

Кожна з вищеперерахованих концепцій безробіття базується лише на одному факторі, а основою з'ясування реальної ситуації з безробіттям варто використовувати аналіз одночасно кількох факторів, що ведуть до виникнення та розширення явища безробіття.

Відповідно до статті 47 Закону України «Про зайнятість населення» Міністерством соціальної політики затверджено наказ «Про затвердження Порядку надання допомоги по частковому безробіттю» (від 07.03.2013 № 103), у якому визначено механізм та умови надання застрахованим особам допомоги по частковому безробіттю [33].

Допомога громадянам по частковому безробіттю виплачується територіальним органом центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції. До них: відносяться застраховані особи у випадку втрати ними частини заробітної плати внаслідок вимушеного скорочення передбаченої законодавством тривалості

робочого часу у зв'язку із зупиненням чи скороченням виробництва продукції без припинення трудових відносин у випадку, коли:

- зупинення (скорочення) виробництва на підприємстві або в цеху, дільниці із замкнутим циклом виробництва (структурний підрозділ підприємства, у якому здійснюються всі етапи технологічного процесу з виробництва певного виду продукції у межах такого підрозділу), що має невідворотний та тимчасовий характер, триває не менше трьох місяців і не перевищує шести місяців, не залежить від працівників та роботодавця, охопило не менш як 20 відсотків чисельності працівників підприємства або цеху, дільниці, у яких скорочення робочого часу становить 30 і більше відсотків на місяць;

- зупинення (скорочення) виробництва та тривалості робочого часу працівників є вимушеним, оскільки вичерпано всі можливі заходи запобігання йому, що підтверджується узгодженим рішенням роботодавця та виборним органом профспілкової організації, з якою укладено колективний договір, за результатами консультацій між ними.

Про можливе зупинення чи скорочення виробництва роботодавець зобов'язаний повідомляти територіальний орган зайнятості населення у письмовій формі та в терміни, визначені центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції.

Право громадян на допомогу по частковому безробіттю мають застраховані особи, які протягом 12 місяців, що передували місяцю, в якому почалося скорочення передбаченої законодавством тривалості робочого часу, працювали не менше шести календарних місяців, сплачували страхові внески та в яких скорочення тривалості робочого часу становить 50 і більше відсотків на місяць.

Допомога працівникам по частковому безробіттю не надається, якщо зупинення чи скорочення виробництва має сезонний характер або виникає лише з організаційно-виробничих причин; якщо є можливість працевлаштувати чи

тимчасово перевести працівників на період зупинення чи скорочення виробництва на інших посади; якщо працівник відмовився від працевлаштування чи тимчасового переведення на підходящу роботу на підприємстві з повним робочим днем (тижнем), працює на підприємстві також за сумісництвом або проходить альтернативну (невійськову) службу [37].

При вивченні вищеперерахованих категорій безробіття у практичній площині використовують дані зареєстрованого безробіття та безробіття за методологією Міжнародної організації праці (МОП). Джерелом інформації щодо безробіття за методологією МОП є вибіркові обстеження показників робочої сили, які проводяться Держстатом України на підставі *Положення Резолюції щодо статистики трудової діяльності, зайнятості та недовикористання робочої сили*, яка була прийнята на міжнародній конференції статистиків праці (2013 рік). У ній були затверджені методологічні положення щодо класифікації й аналізу робочої сили, а також деяких форм трудової діяльності [47].

Результати таких досліджень висвітлюють динаміку її показників в Україні, зокрема, кількості безробітних у період 2010-2016 років (Таблиця 1.3 у Додатку 5).

Статистичні дані Таблиці 1.2 свідчать, що рівень безробіття в Україні поступово спадав з 2010 до 2013 року. У 2014 році відбулося різке збільшення кількості безробітних – на 337,2 тис. осіб або 22,3 %. У 2015 році знову спостерігаємо зниження рівня безробіття, але до рівня 2013 року показники вже не повернулися, вказуючи на тенденцію до збільшення. У 2016 році знову відбулося незначне підвищення кількості безробітних громадян. На цю тенденцію також вказує рівень безробіття в Україні 2000 по 2019 рр. (Таблиця 1.4, Додаток 6). Таким чином, в Україні має місце тенденція до зростання кількості безробітних у поєднанні з окремими спадами, які, не заперечують вказаної особливості. Також залишаються недослідженими фактори впливу на динаміку цього явища.

Аналіз рівня безробіття важливо здійснювати за різними критеріями: статтю, віком, місцем проживання (Таблиця 1.5, Додаток 7).

За результатами аналізу даної таблиці можна констатувати, що рівень працевлаштованості чоловічої частини населення вищий (10,8 %), ніж у жіночій частині (7,7 %). Найвищий рівень безробіття зафіксовано серед вікової групи населення 15-24 роки (23 %), в тому числі, в чоловічого населення цей показник становить 24 %, у жіночого – 21,5 %. Варто врахувати, що ця група населення – це молоді спеціалісти, які завершили професійні навчальні заклади і знаходяться в активному пошуку першого робочого місця. Уникнути або знизити рівень такого безробіття можна було б шляхом системи організації направлення молодих спеціалістів на робочі місця від навчальних закладів, які вони закінчили. Але не у всіх навчальних закладах присутня така практика [2, с. 33].

Порівнюючи рівень безробіття (за типом населеного пункту місто/село) міського та сільського населення, можна зробити такий висновок: рівень безробіття у сільській місцевості дещо вищий (9,7 %) порівняно з міською (9,2 %) [12, с. 177].

Таким чином, проблема безробіття в Україні має економічні та соціальні аспекти. Вони мають постійний характер. Якщо їх не вирішувати, то рівень безробіття буде невпинно зростати. На сьогодні ми маємо рівень безробіття в Україні – 8,8 % (2019 рік), у Чернігівській області – 10,5 %.

Згідно статистичних даних в Україні має місце тенденція до зростання кількості безробітних у поєднанні з окремими спадами, які не заперечують вказаної особливості. Але залишаються недослідженими фактори впливу на динаміку цього явища.

Саме тому повинна втілюватися соціальна політика, яка складається із заходів, спрямованих на активізацію територіальних громад у розгортанні ринку праці на місцях та створення соціальних служб з надання підтримки безробітному населенню, а саме:

- збільшення попиту на робочу силу з боку державного та приватного сектора економіки;
- підвищення конкурентоспроможності робочої сили та забезпечення відповідності робочої сили і робочих місць;
- вдосконалення процесу працевлаштування;
- підвищення кваліфікації та перекваліфікації зайнятого населення, спрямоване на задоволення потреб громади у видах діяльності;
- спрямованих на усвідомлену орієнтацію учнівської молоді у сфері сучасного виробництва і вибору професії.

Сутність явища безробіття розкривається в соціально-економічних категоріях (*рівень безробіття, статус безробітного, рух безробітних, розповсюдженість безробіття, тривалість безробіття, допомога з безробіття, концепції безробіття*), які мають особливості свого вияву у кожній країні, і в Україні в тому числі.

Методологічною основою вивчення безробіття як соціально-економічної проблеми є рекомендації Міжнародної організації праці, джерелом інформації – вибірккові обстеження показників робочої сили.

1.2. Причини безробіття в Україні та шляхи його подолання

Безробіття як соціально-економічна проблема виникає з різних причин. При цьому поряд наявні вакансії, тобто вільні робочі місця, які не можуть бути зайнятими безробітними, оскільки кваліфікація безробітних не відповідає або не підходить вимогам даних вакансій.

На думку економістів, безробіття в розвиненій ринковій економіці зумовлене трьома основними причинами: здійсненням пошуку роботи, негнучкістю заробітної плати та недостатнім сукупним попитом на роботу.

Зупинимося на більш детальному аналізі кожної з них.

Так, пошук робочого місця потребує певних затрат і зусиль, інколи чималих, чим знижує коефіцієнт працевлаштування. Якби кожен працівник на своєму робочому місці міг однаково кваліфіковано виконувати будь-яку

роботу, то втрата роботи практично б не призводила до безробіття, оскільки звільнені працівники одразу мали б можливість знайти нове робоче місце. Насправді кожне робоче місце висуває свої професійні вимоги до працівника, при цьому різні люди мають неоднакові здібності. Вакантні робочі місця можуть існувати в іншому місті, районі, регіоні, а переміщення працівників можуть здійснюватися через певний проміжок часу. Як правило, інформація про вакансії та претендентів на них не завжди є вичерпною. Отже, на період пошуку роботи громадяни не мають роботи і можуть перебувати у статусі безробітного.

Для підвищення результативності та скорочення періоду пошуку робочого місця в Україні службою зайнятості створено «Професійний склад зареєстрованих безробітних та вакансій», у якому представлено майже 7 тисяч професій. У межах кожної професії представлено статистичні дані кількості безробітних осіб, кількість вакансій та дефіцит кадрів за період з початку року та на поточний місяць [45; 46].

Структура робочої сили та структура робочих місць не завжди узгоджені. Так, винахід персонального комп'ютера зменшив попит на друкарські машинки і види праці, які здійснювали їх виробництво. Водночас зріс попит на різні види праці в електронній сфері виробництва. Такі зміни попиту та виробництва у різних галузях господарства відбуваються постійно, й особливо активно в останні десятиліття. Це означає, що частина кваліфікованих досвідчених працівників постійно втрачає свої робочі місця і поповнює ряди безробітних.

Втрата робочих місць може бути спричинена банкрутством фірми, через незадовільну оцінку виконання їхньої роботи; за власним бажанням - через зміни професійних інтересів, через недостатній рівень заробітної плати чи переїзд на постійне проживання в інший регіон. Внаслідок різних обставин у національній економіці завжди є певний відсоток осіб, які не мають роботи.

Важливою причиною безробіття є негнучкість заробітної плати, тобто розмір заробітної плати не реагує на зміни співвідношення попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці. Часто зарплата утримується на рівні, вищому за рівноважний, а її зниження практично неможливе.

За наявності гнучкої зарплати роботодавці можуть працевлаштувати всіх бажаючих з відповідним рівнем оплати праці, тобто попит на працю дорівнює її пропозиції. На гнучкому ринку праці вимушене безробіття, як правило, відсутнє.

Частина ж працівників виявляє бажання працювати за вищу винагороду й добровільно віддає перевагу дозвіллю. Отже, вимушене безробіття породжується негнучкою заробітною платою. Як правило, високооплачуваних робочих місць в наявності на ринку праці менше, ніж кваліфікованих робітників. Як наслідок – виникає безробіття серед досвідчених працівників. Тобто, роботодавці можуть найняти на роботу менше працівників, ніж є бажаючих працювати за таку заробітну плату. І навпаки, при низькому рівні заробітної плати роботодавці не зможуть заповнити усі вакантні робочі місця.

Отже, працівники стають безробітними не тому, що хочуть знайти роботу наявної кваліфікації, а внаслідок того, що пропозиція праці перевищує попит на неї за умови даного рівня заробітної плати. При цьому у розвинених країнах виокремлюють такі причини негнучкості зарплати, як дія законів про мінімальну заробітну плату та діяльність трудових спілок [26, с. 312].

Третьою вагомою причиною безробіття виступає недостатній сукупний попит на товари, який виникає в ході економічного циклу у фазі спаду економіки. Саме такий етап сьогодні переживає економіка України. Знижений рівень сукупного попиту веде до того, що процес продажу ускладнюється й накопичуються запаси нереалізованих товарів. Фірми та підприємства скорочують виробництво та звільняють частину працівників. Таким чином, зростає рівень і масштаби безробіття [26, с. 313].

Стан безробіття можуть спричиняти й інші причини, такі як:

- недостатня мобільність робочої сили;
- структурні зрушення в економіці;
- нестача сукупного ефективного попиту на робочу силу;

- демографічні зміни в чисельності та складі робочої сили;
- дискримінація жінок, молоді та національних меншин на ринку праці;
- сезонні коливання рівнів виробництва в окремих галузях економіки господарства [10; 60].

Причини виникнення безробіття (конкретизовані) дають можливість кількісно представити структуру безробітного населення України та розкрити сутність проблеми (Таблиця 1.6, Додаток 8).

Проаналізувавши кількісну структуру безробітних за Таблицею 1.6., можна зазначити, що в 2019 році 33 % (від загальної кількості безробітних) населення звільнялися за власним бажанням, що дозволяє вважати дану причину першочерговою у переліку причин незайнятості населення. Вивільнення з економічних причин становило 22 %. Молодь, яка не була працевлаштована після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів з різних причин, склала 16 %. Роботи сезонного характеру виконували 10 % громадян, а звільнення у зв'язку з закінченням терміну контракту чи договору найму охопили 9 % осіб від загальної кількості безробітних. Зайнятих виконанням домашніх (сімейних) обов'язків і незадіяних в офіційному працевлаштуванні виявилися 3 % українців. Звільнені за станом здоров'я або через оформлення пенсії становили 2 % осіб. Демобілізовані з військової строкової служби становили 1 % громадян. Безробітні з інших причин становили 4 % громадян України.

Перехід в країні до ринкової економіки передбачає формування ринку праці як частини економічної системи, у межах якої відбувається залучення праці як економічного ресурсу до сфери національного виробництва. Ринок праці охоплює сукупність механізмів, які забезпечують узгодження та координацію попиту та пропозиції праці, купівлю-продаж робочої сили та визначення її ціни, організацію оплати праці та соціальний захист найманих працівників через систему соціального страхування.

Започаткування становлення національного ринку праці України пов'язують з ухваленням Закону України «Про зайнятість населення» у 1991 році. Згідно з цим законом держава відмовилася від монопольного права на працевлаштування та забезпечення абсолютної зайнятості населення і взяла на себе зобов'язання здійснювати матеріальну (допомога по безробіттю) та соціальну (професійна перепідготовка, працевлаштування тощо) підтримку працівників, які втратили роботу й офіційно отримали статус безробітних. Саме в цей період в Україні були створені Державна служба зайнятості та Державний фонд сприяння зайнятості населення. Процес формування національного ринку праці відбувався повільно та суперечливо, оскільки сфера зайнятості була однією з найбільш деформованих сфер економіки України. На початку 90-х років сфера зайнятості в незалежній Україні характеризувалася відсутністю державних та правових інститутів ринку праці, законодавчої бази про зайнятість населення, невизнанням безробіття як соціально-економічної проблеми на державному рівні; концентрацією зайнятості на підприємствах державного сектора; відсутністю гнучкої системи оплати праці внаслідок її державного регулювання; низьким рівнем мобільності робочої сили внаслідок законодавчого обмеження плинності кадрів, зміни місця роботи (через наявність паспортної прописки, облік трудового стажу, відсутність ринку житла тощо) [26, с. 318-319].

Безробіття як економічна та соціальна проблема призводить до виникнення різних суспільних явищ. Аналіз їх сутності дозволив нам відповідно виділити два вектори у спрямованості наслідків безробіття: економічну та соціальну. До них ми віднесли:

а) економічна спрямованість наслідків безробіття:

- відповідно до закону А. Оукена відбувається відставання фактичного обсягу ВВП порівняно з тим обсягом, якого б суспільство могло досягти за умови повної зайнятості населення;

- зростання розмірів податків у суспільстві (в тому числі для покриття виплат допомоги по безробіттю);

- скорочення сукупного попиту на працю;
- нерівномірний розподіл втрат внаслідок виникнення /розширення безробіття серед різних соціальних верств населення;
- зниження рівня та втрата кваліфікації робітників, що в подальшому може призвести до значного зниження заробітної плати або нових звільнень (з різних причин);

б) соціальна спрямованість наслідків безробіття:

- тенденція зниження рівня життя осіб та їх сімей, які втратили роботу (бідність);
- втрата самоповаги, зниження рівня самооцінки, занепад моральних цінностей та принципів, деградація особистості,
- спричинення неблагополуччя та можливого розпаду сімей;
- погіршення фізичного та психологічного стану зумовлює підвищення рівня виникнення серцевих захворювань, алкоголізму, наркоманії, самогубств тощо;
- поява зловживань, що веде до проявів алкоголізму, наркоманії тощо;
- загострення злочинності та інших антисоціальних явищ;
- зниження рівня професійної кваліфікації безробітних;
- необхідність здійснення соціальних виплат та допомог по безробіттю (за результатами проведення психологічних тестів було виявлено, що втрата робочого місця – це глибока психологічна травма, яка за рівнем стресу поступається лише смерті найближчих родичів та тюремному обмеженню волі);
- прояви громадського та політичного безладдя, соціальна та політична напруженість у суспільстві.

Останній аспект потребує здійснення соціальної роботи у даному напрямі. Це виявилось новим викликом для працівників соціальної сфери, до відповіді на який вони не були готові. Досвід зарубіжних країн засвідчив, що саме соціальна підтримка безробітних є одним із шляхів запобігання безробіттю. Однією з форм соціальної підтримки безробітних є створення та діяльність системи установ державної служби зайнятості.

Розв'язання проблем безробіття в Україні сьогодні є прерогативою державної соціальної політики, зокрема, політики зайнятості. Соціальні працівники також долучаються до здійснення соціальної допомоги особам, які втратили роботу з різних причин, особливо тим, хто не має тривалий час роботи або перебуває у не вигідному становищі на ринку праці. Накопичена українськими та зарубіжними дослідниками інформація щодо наслідків безробіття підтверджує, що безробіття також є сферою соціальної роботи, яка спрямована не лише на допомогу людині в подоланні повсякденних проблем, а й на розвиток у неї навичок подолання перешкод, життєвих труднощів, самоорганізації на перспективу.

Призначення професійної соціальної роботи з безробітними полягає у розширенні кола можливостей людини повернутися знову на ринок праці, покращенні рівня матеріального становища родини, зниженні рівня соціально-психологічної напруги в сім'ї, сприянні доступу до ресурсів та засобів згідно чинного законодавства. При цьому соціальні працівники мають враховувати стан людини, яка втратила роботу і проходить певні *стадії емоційного переживання*, що веде до безпорадності особистості, невпевненості у собі, розчарування, фрустрації. Набута безпорадність виражається у втраті мотивації, постійній пригніченості, стурбованості тощо. Часто людина перестає стежити за власним зовнішнім виглядом, починає зловживати алкоголем, стає агресивною по відношенню до членів сім'ї та близьких, уникає спілкування.

Відвикнувши від напруженого робочого ритму, люди інколи вже бояться і не хочуть знайти роботу. Усвідомлено чи ні «забувають» зателефонувати за оголошенням, починають шукати низку причин, щоб не потрапити на співбесіду, скаржаться на погане самопочуття тощо. Безробітного, який тривалий час не мав роботи, можна охарактеризувати такими загальними рисами, як: високий рівень тривожності, песимістичність, недовіра, що, в свою чергу, веде до зниження рівня соціальної активності людини.

Особливої уваги з боку соціального працівника потребує ситуація, коли отримання грошової допомоги (по безробіттю, малозабезпеченості) сприяє збереженню бідності, оскільки особі економічно вигідніше отримувати незначну державну допомогу й не працювати, ніж мати низькооплачувану роботу з високим рівнем податків та відрахувань.

Супутніми соціальними проблемами безробіття можуть бути: відсутність постійного місця проживання, необхідних документів, наявність інфекційних, соціальних та хронічних захворювань тощо. Наприклад, особи, які звільнилися з місць позбавлення волі, часто не можуть влаштуватися на роботу через десоціалізацію та декваліфікацію. Тому проблеми безробітних потрібно вирішувати комплексно з обов'язковим залученням клієнта, починаючи з мотиваційної сфери.

Соціальна допомога безробітним та їх сім'ям може включати: консультування безробітних щодо успішного працевлаштування та способів заробітку, вселення надії на позитивні зміни; допомогу в оформленні необхідних документів; сприяння в оформленні державної допомоги, пільгових виплат, пенсій; посередництво у наданні гуманітарної допомоги з різних джерел, придбання засобів праці (купівля або оренда швейної машинки, обладнання для теплиці тощо), долучення людей до груп самопомоги тощо.

Вибір засобів вирішення ситуації працевлаштування та покращення матеріального становища в родині безробітного залежить не тільки від можливостей соціальної установи, яка надає допомогу, а й від адаптаційних якостей людини, яка втратила роботу.

Адаптивна життєва активність /пасивність є особливістю саморегуляції безробітним своєї поведінки на ринку праці відповідно власних успадкованих і набутих життєвих диспозицій, актуалізованих потреб, потенційних можливостей, самосприйняття тощо [20, с. 346]. Активність безробітного може бути і конструктивною, і деструктивною: конструктивна активність передбачає

співпадання цілей особи з бажанням працевлаштуватися, при деструктивній активності вони не співпадають.

Людей з адаптивною життєвою активністю вирізняє успішне пристосування до нових умов ринкової економіки. При цьому особи з адаптивною життєвою пасивністю, як правило, є дезадаптованими. Після низки невдалих спроб працевлаштуватися такі люди часто «опускають руки», погоджуються зі статусом безробітного, в поривах імпульсивних дій керуються принципом «хочу», нехтуючи принципом «треба, необхідно». Така поведінка не збігається з процесом пошуку роботи. Погодившись із статусом утриманця, безробітний переконаний, що держава повинна забезпечити його роботою або надати соціальні пільги, виплати та допомоги. Зневіреним пасивним безробітним важливою є допомога у відновленні самоповаги, впевненості, віри у свої можливості, наприклад, через участь у тренінгу асертивності, призначеному для набуття навичок самопрезентації, самопредставництва, посилення віри в себе. Наснаження безробітних може здійснюватися через залучення клієнтів до активної участі на заняттях з метою пошуку можливих шляхів вирішення наявної проблеми; надання можливості здійснити вибір самостійно; використання інтерактивних методів та форм навчання в групі; поінформованість щодо ситуації на ринку праці, активізація зворотного зв'язку між учасниками тренінгу та керівником через акцент на взаємодопомогу.

Безробітні з активною життєвою позицією більш готові до змін у своєму житті, навіть до зміни професії через додаткове навчання. Поштовхом до цього може бути консультування чи надання відповідної інформації. Прояснення ситуації дає змогу безробітному скласти стратегічний план дій виходу із складної життєвої ситуації. Відправною точкою започаткування власної справи може бути право на отримання мінімальної стартової допомоги. Організація власного бізнесу приведе до працевлаштованості самого безробітного, зростання матеріального рівня його родини, психологічного комфорту, а також можливості створення нових робочих місць для інших осіб.

Як наслідок, соціальні працівники повинні вміти переконувати людину у важливості пошуку та отримання хоч якогось робочого місця. Наявність такої роботи може виступити в ролі антистресу і знизити рівень психологічної пригніченості. При цьому важливо продовжувати спонукати безробітного до здійснення пошуку адекватної для нього роботи.

Аналіз наукової літератури дозволив нам виділити такі *шляхи подолання безробіття* в Україні, як:

- розвиток економіки країни та створення нових робочих місць;
- удосконалення та узгодження системи професійної підготовки на ринку праці (з урахуванням кількісного та якісного показників) з метою врегулювання попиту та пропозиції робочої сили;
- відпрацювання механізмів врегулювання попиту на ринку праці та професійної підготовки відповідних фахівців у певних сферах;
- надання соціальних послуг безробітним щодо соціальної допомоги і підтримки як таким, що опинилися у складних життєвих обставинах;
- створення та функціонування державної служби зайнятості на державному, регіональному і місцевому рівнях.

Таким чином, причинами виникнення безробіття науковцями визначені наступні: здійснення пошуку роботи, негнучкістю заробітної плати та недостатнім сукупним попитом на роботу.

Існує діалектичний зв'язок між причинами виникнення безробіття та його наслідками в економічній та соціальній сферах. Саме наслідки безробіття у соціальній сфері обумовлюють необхідність здійснення соціальної роботи з безробітними, виокремлюючи їх у вразливу категорію клієнтів. Тому надання соціальних послуг безробітним щодо соціальної допомоги і підтримки як таким, що опинилися у складних життєвих обставинах, а також створення та функціонування державної служби зайнятості на державному, регіональному і місцевому рівнях ми розглядаємо як найважливіші шляхи подолання безробіття в Україні.

Висновки до розділу 1

Соціально-економічний розвиток будь-якої держави завжди супроводжується безробіттям, яке є природним у розмірі 4-6 % від економічно активного населення. В Україні рівень безробіття у II кварталі 2019 року становить 8,8 %, в Чернігівській області – 10,5 %, що майже у два рази перебільшує нормативний показник. Тривожною також є тенденція до постійного зростання рівня безробіття як у країні, так і в Чернігівській області.

Поняття «безробіття» науковці трактують як економічне та соціально-економічне явище, при якому частина економічно активного населення за відсутності роботи втратила заробітки, не має можливості отримати підходящу роботу, але здатна працювати і здійснює активний пошук роботи.

За соціально-економічними причинами виникнення науковці виділяють види (фрикційне, структурне, циклічне, сезонне та інституційне) та форми безробіття, які визначаються відповідно до таких критеріїв, як: тривалість стану безробіття, волевиявлення незайнятої особи, відкритість та можливість вивчення явища безробіття та обсяг безробіття.

Основними причинами безробіття економісти визначають : здійснення пошуку роботи, негнучкість заробітної плати, недостатній сукупний попит на працю. Стан безробіття можуть спричинити також недостатня мобільність робочої сили, структурні зрушення в економіці, нестача сукупного ефективного попиту на робочу силу, демографічні зміни в чисельності та складі робочої сили, дискримінація жінок, молоді та національних меншин на ринку праці, сезонні коливання рівнів виробництва в окремих галузях економіки.

Існує діалектичний зв'язок між причинами виникнення безробіття та його наслідками для населення в економічній та соціальній сферах, оскільки соціальна сутність зайнятості відображає потреби людини у самореалізації, в тому числі через працю, у задоволенні матеріальних та духовних потреб через заробітну плату і доходи за свою працю. Неспроможність задоволення цих потреб веде до зубожіння населення, поширення негативних явищ та криміналізації суспільства. Саме наслідки безробіття у соціальній сфері

обумовлюють необхідність здійснення соціальної роботи з безробітними, виокремлюючи їх у вразливу категорію клієнтів (як такі, що потрапили у складні життєві обставини).

Таким чином, проблема безробіття в Україні, як і в усьому світі, є соціально-економічною і потребує вирішення на державному рівні шляхом реалізації виваженої соціальної політики, спрямованої на її подолання та створення умов для реалізації права громадян на працю та отримання заробітної плати як джерела існування. Тому в подоланні безробіття важливе значення надається соціальній допомозі і підтримці, а реалізація соціальної політики має втілюватися через заходи, спрямовані на активізацію територіальних громад у розгортанні ринку праці на місцях та створення соціальних служб з надання підтримки безробітному населенню, активізації особистісного потенціалу громадян щодо мобільності та постійного професійного удосконалення, щоб бути конкурентоздатними на ринку праці.

II. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЗМІСТОВНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРУ ЗАЙНЯТОСТІ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ

2.1. Діяльність центрів зайнятості в мережі установ у сфері працевлаштування населення

На сьогодні в Україні діє централізована система мережі державних установ, уповноважених сприяти працевлаштуванню громадян шляхом надання соціальних послуг. Центральним державним органом у сфері працевлаштування населення є Державна служба зайнятості (ДСЗ), діяльність якої координується і підпорядковується Міністерству соціальної політики в Україні (діє з 09.12.2010 року), місцевим державним адміністраціям та органам місцевого самоврядування.

Для надання соціальних послуг населенню України у сфері працевлаштування у грудні 1990 року була створена Державна служба зайнятості України (ДСЗ) на основі постанови Кабінету Міністрів Української РСР від 21.12.1990 № 381 «Про створення державної служби зайнятості в Українській РСР» як правонаступник служби працевлаштування [35].

Державна служба зайнятості України створена як централізована система мережі державних установ, основна діяльність якої координується Міністерством соціальної політики України (утвореного 09 грудня 2010 року).

Призначенням Державної служби зайнятості є забезпечення комплексного вирішення завдань у сфері працевлаштування населення України за рахунок соціальної підтримки непрацюючих осіб та професійної орієнтації молоді.

Регулювання діяльністю Державної служби зайнятості забезпечується Законом України «Про зайнятість населення» та Положенням про державну службу зайнятості (14.06.2019 року), у яких визначено основні завдання, напрями, зміст діяльності та державні соціальні гарантії для громадян України щодо реалізації їх права на працю [37].

До складу служби входять: Державний центр зайнятості як Центральний апарат Служби, Центр зайнятості АР Крим, Київський та Севастопольський міські центри зайнятості, обласні центри зайнятості (далі - регіональні центри зайнятості), міські, районні та міськрайонні центри зайнятості (далі – базові центри зайнятості), Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, професійно-технічні та інші навчальні заклади державної служби зайнятості (далі - навчальні заклади Служби), а також підприємства, установи, організації, утворені Службою (далі - підпорядковані Службі юридичні особи) згідно «Положення про державну службу зайнятості». Структура державної служби зайнятості подана в Додатку 9.

У підпорядкуванні Державної служби зайнятості України є 25 регіональних центрів зайнятості, які об'єднують 95 базових, 429 філій регіональних центрів зайнятості [35].

Чернігівський обласний центр зайнятості включає 1 міський і 2 районних центри зайнятості, 20 районних та міськрайонних філій, 2 відділи сприяння зайнятості у складі районних центрів зайнятості (Додаток 10). За потреби можуть створюватися віддалені робочі місця працівників філій в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ).

Робота всіх відділень служби організована таким чином, що вони працюють за єдиною системою надання соціальних послуг у сфері працевлаштування. Кожен клієнт має право звернутися до будь-якого відділення центру зайнятості незалежно від місця реєстрації та проживання й отримати необхідні якісні соціальні послуги згідно діючого законодавства щодо подальшого працевлаштування [8, с. 86].

Таким чином, у структурі ДСЗ головною ланкою є центри зайнятості – регіональні та базові. Державний центр зайнятості виконує повноваження безпосередньо та через регіональні центри зайнятості та їх філії, базові центри зайнятості. Тому завдання, види соціального забезпечення та послуг, визначені у Положенні про державну службу зайнятості щодо змісту діяльності ДЦЗ

відповідно є основою організації та змісту діяльності вищезазначених центрів зайнятості різних рівнів.

На сучасному етапі на ринку праці ДСЗ виступає посередником між роботодавцями та шукачами адекватної роботи та надає перелік послуг щодо підбору підходящої роботи, виплат соціального страхування на випадок безробіття, матеріальних виплат у ситуації тимчасової втрати роботи. Надання соціальних послуг здійснюється на безоплатній основі для клієнтів, які звертаються до установ ДСЗ.

Центри зайнятості України вирішують такі головні завдання:

- сприяє розвитку програм розширення зайнятості населення;
- допомагає безробітним підвищувати рівень власної конкурентоспроможності на ринку праці;
- здійснює моніторинг стану ринку праці;
- забезпечує умови отримання адресної допомоги щодо працевлаштуванні для соціально незахищених категорій населення;
- створює умови для оновлення партнерських відносин з роботодавцями з метою створення ними нових робочих місць, соціального захисту громадян від безробіття та трудової міграції, забезпечує співпрацю у здійсненні міжнародного співробітництва для розв'язання проблем населення [18].

Змістовне вирішення зазначених завдань забезпечується аналізом та прогнозом попиту та пропозиції на робочу силу, інформуванням фахівців та населення України про стан ринку праці, консультуванням громадян щодо пошуку роботи, можливостей отримати роботу чи відкрити свою справу, проведенням заходів профорієнтаційного змісту зі школярами, молоддю та особами, які мають намір пройти перепідготовку чи професійне навчання та спрямуванням до навчальних центрів ДСЗ, наданням послуг громадянам у підборі підходящої роботи та власникам установ і підприємств у підборі необхідних працівників тощо.

Згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» громадянам надаються такі *види забезпечення*:

- допомога з безробіття, в тому числі одноразова допомога для організації безробітним власної підприємницької діяльності;
- допомога при частковому безробітті;
- матеріальна підтримка безробітних у період професійної підготовки, перепідготовки чи підвищення кваліфікації;
- матеріальна допомога по безробіттю та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні;
- допомога на поховання у випадку смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні.

Соціальне забезпечення реалізується через надання таких соціальних послуг та матеріального забезпечення (стаття 25 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»):

- пенсійне страхування за віком, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника тощо;
- медичне страхування на здійснення діагностики, амбулаторного та стаціонарного лікування, надання лікарських засобів, забезпечення медичної реабілітації після перенесення складної операції та при хронічних захворюваннях;
- страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності передбачає допомогу по тимчасовій непрацездатності чи доглядом за хворою дитиною, по вагітності та пологах;
- страхування від нещасного випадку на виробництві чи професійного захворювання здійснюється через систему заходів по запобіганню нещасним випадкам у виробничій сфері, відновленні здоров'я потерпілого, відшкодування збитків, пов'язаних з виконанням трудових обов'язків тощо;

- страхування від безробіття включає: допомогу по безробіттю, відшкодування витрат особам, пов'язаних з професійною підготовкою та перепідготовкою, дотацією роботодавцям для працевлаштування безробітних через центри зайнятості, у тому числі молоді на перше робоче місце, допомогу на поховання безробітного, проведення профілактичних заходів, спрямованих на запобігання настанню страхових випадків [36].

Для покращення умов обслуговування та надання якісних послуг клієнтам центрів зайнятості створена єдина уніфікована оперативна база вакансій, шукачів роботи та можливостей проходження професійного навчання в Україні [37]. Вона сприяє більш ефективному, в тому числі самостійному, здійсненню пошуку роботи безробітними в межах району, області й держави в цілому.

Діяльність Державної служби зайнятості реалізується в умовах постійного процесу модернізації та розвитку з метою підвищення рівня соціального захисту громадян від безробіття.

Для підвищення ефективності здійснення пошуку роботи громадянами при Державній службі зайнятості створено офіційний електронний сайт <https://www.dcz.gov.ua/>, на якому кожен громадянин має можливість самостійно здійснити пошук необхідної для себе інформації. Тут можна знайти інформацію про службу, її команду, структуру закладу; познайомитися з нормативно-правовими актами, якими керується у своїй діяльності ДСЗ; діяльністю Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України, складом його правління та документами, які регулюють його діяльність. У рубриці «діяльність» постійно висвітлюються заходи регіональних центрів зайнятості, міжнародне співробітництво; представлена аналітична та статистична інформація про ситуацію, попит і пропозицію на ринку праці у розрізі професій та видів діяльності. На сайті доступною є інформація про кількісне співвідношення працевлаштованих громадян за сприяння ДСЗ та приватними агентствами зайнятості; про особливості методологічного формування, аналізу та прогнозування даних щодо зареєстрованого ринку праці, показників надання

послуг службою зайнятості, а також про особливості методології, які необхідно враховувати при використанні даних щодо зареєстрованого безробіття та безробіття за методологією МОП [54].

Фахівці центрів зайнятості співпрацюють з групою підсистем «Соціальні послуги та Фонд» Єдиної інформаційно-аналітичної системи державної служби зайнятості (далі – ЄІАС ДСЗ). Для забезпечення безперебійної якісної роботи користувачів постійно відбувається її технічне удосконалення та підтримка. Для цього щороку здійснюється модифікація та модернізація існуючих алгоритмів та функцій ЄІАС ДСЗ, пов'язаних із внесенням змін в акти чинного законодавства та реформуванням системи надання соціальних послуг. Інформаційне забезпечення роботи ЄІАС ДСЗ здійснюється на основі Законів України «Про інформацію» [42] та «Про захист персональних даних» [39].

Використання ЄІАС ДСЗ забезпечує підтримку безробітних на трьох рівнях обслуговування (центр, область, район) усіх технологічних процесів державної служби зайнятості (організація прийому та надання послуг громадянам, які шукають роботу, безробітним, взаємодія з роботодавцями, працевлаштування, профорієнтація, організація професійного навчання та громадських робіт, нарахування допомоги по безробіттю, взаємодія з державними органами, формування статистичної звітності тощо).

ЄІАС ДСЗ надає ефективні інструменти контролю за організацією та інформаційною підтримкою управлінських рішень щодо надання послуг безробітним, обліку персоналу і документообігу служби зайнятості; оперативно адаптується до нових законодавчих змін; забезпечує електронний міжвідомчий взаємообмін даними з Пенсійним Фондом України, Державною фіскальною службою України, Міністерством соціальної політики України, Міністерством фінансів України, що дозволяє уникнути розбіжностей даних при призначенні матеріального забезпечення, скоротити термін обробки масивів документів, зменшити обсяги обігу паперових документів.

Щороку в базі даних ЄІАС ДСЗ обліковується понад 1 млн. вакансій та близько 1 млн. безробітних.

Щоденно в системі приймається понад 15 000 рішень щодо осіб, виконується понад 50 000 розрахунків виплат та утримань безробітним, понад 25 000 розрахунків для компенсації єдиної системи виплат роботодавцям.

Щоденно здійснюється понад 12 000 онлайн запитів щодо осіб до ПФУ та щомісячно здійснюється обмін щодо працівників – понад 800 тис. записів.

Щомісячно обробляється близько 30 тис. запитів для обміну з Міністерством соцполітики.

Таким чином, було досягнуто основної мети створення Єдиної інформаційно-аналітичної системи державної служби зайнятості, а саме, для забезпечення:

- інформаційної підтримки реалізації державної політики у сфері зайнятості населення;
- створення цілісної системи інформаційної взаємодії державних органів влади, що здійснюють заходи щодо сприяння зайнятості населення;
- проведення моніторингу ринку праці, аналізу попиту та пропонування робочої сили;
- розвиток активних програм сприяння зайнятості населення;
- управління внутрішніми процесами ДСЗ [8, с. 86].

ЄІАС ДСЗ виконує понад 2500 автоматизованих функцій, які погруповані у такі підсистеми, а саме:

Підсистема «Організація прийому громадян» передбачає облік прийомів громадян, ведення реєстру завдань, ведення прийомів громадян, які звернулися за послугами до центру зайнятості тощо.

«Електронне табло» сприяє підвищенню ефективності організації прийому громадян та сприяє інформуванню клієнтів щодо початку прийому у спеціаліста базового центру зайнятості.

Засобами підсистеми «Реєстрація та надання послуг особам», які звертаються до центру зайнятості, забезпечуються процеси ведення персональної картки та справи безробітного, надання системи послуг незалежно від реєстрації місця проживання чи перебування.

Підсистема «Взаємодія з роботодавцями» реєструє надані послуги місцевим роботодавцям, а саме: сприяє укомплектуванню вакансій підприємства чи закладу, здійснює контроль за реальним працевлаштуванням громадян, які стояли на обліку в центрі зайнятості; перевіряє виплати компенсацій на оплату праці внутрішньо переміщеним особам згідно чинного законодавства тощо.

На місцевому рівні діє підсистема «Організація громадських та інших тимчасових робіт» для окремих категорій населення. Вона сприяє укладенню договорів між центром зайнятості та підприємством на виконання громадських робіт, направлення безробітних на громадські роботи та контроль за їх виконанням. Також дана підсистема здійснює ведення пропозицій різних видів тимчасових робіт.

Засобами підсистеми «Організація працевлаштування» безробітних на постійне місце роботи підтримуються процеси підбору підходящої роботи громадянам, видачі направлення на роботу, реєстрація результату працевлаштування, процеси підбору та працевлаштування осіб за цивільно-правовим договором, укладеним за сприяння служби зайнятості тощо.

«Ведення добового наказу та прийняття рішень по безробітних» сприяє наданню статусу безробітним громадянам та мобільним його затвердженням.

Підсистема «Нарахування, утримання та виплати безробітним» сприяє систематичному нарахування матеріальної допомоги клієнтам центру зайнятості, здійсненню відповідних утримань, оформленню відомостей до сплати нарахованих коштів, формування реєстрів інформації, поданої фізичними особами для здійснення нарахування та отримання соціальних виплат, пенсій, субсидій, пільг, заробітної плати тощо за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також ведення обліку заяв для забезпечення фінансування нарахованої допомоги.

«Організація професійного навчання» сприяє вирішенню комплексних проблем клієнтів центру зайнятості. Цьому сприяють укладання договорів між

центром зайнятості та навчальним закладом про професійне навчання безробітних у межах певних професій, укладання договорів між центром зайнятості та особами на послуги професійного навчання, укладання договорів між центром зайнятості та роботодавцем про організацію професійного навчання безробітних на замовлення роботодавця; ведення прийому заяв від зареєстрованих безробітних громадян на здійснення професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації; направлення громадян на навчання у професійних закладах області та України, контроль за здійсненням громадянами професійного навчання; укладання трьохсторонніх договорів між центром зайнятості, громадянином та роботодавцем про професійне навчання безробітного у роботодавця, підтвердження неформального навчання; видачі ваучерів на перепідготовку, спеціалізацію, підвищення кваліфікації, підготовку на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні тощо.

Підсистема «Обмін даними з державними установами» здійснює процеси обміну даними з Пенсійним фондом України, Міністерством соціальної політики України, Державною казначейською службою України, Державною фіскальною службою, Міністерством фінансів України.

Засобами підсистеми «Статистика та аналітика» підтримуються процеси оформлення статистичної та аналітичної звітності щодо стану ринку праці, а також надання послуг працівниками центрів зайнятості населенню та роботодавцям.

Підсистема «Організація роботи центру зайнятості» забезпечує облік працівників центру зайнятості, облік робочих місць центру зайнятості, формування звіту про навантаження спеціалістів центру зайнятості, автоматичне формування пам'яток для спеціалістів тощо

«Ведення нормативно-довідкової інформації» здійснюється засобами підсистеми для ведення довідників та класифікаторів, які сприяють забезпеченню виконання функцій служби зайнятості України у центрах зайнятості.

«Адміністрування» сприяє підтримці процесів обліку користувачів послуг, здійсненню керівництва правами доступу користувачів до функцій системи згідно ролей користувача (шукача роботи, роботодавця, фахівця центру зайнятості тощо), ведення журналів з інформацією про постійні зміни.

Підсистема «Організація надання послуг населенню та роботодавцям засобами Touch Screen» підвищує самостійність громадян щодо отримання послуг з пошуку роботи, консультаційних послуг, а також самостійного отримання послуг з укомплектування вакансій роботодавцями.

«Універсальні фільтри» забезпечують можливість клієнтам миттєвого вибору з бази даних будь-якої інформації для здійснення оперативного аналізу та прийняття управлінських рішень [8, с. 87].

Розширення переліку надання соціальних послуг громадянам з використанням інтернет-технологій сприяє підвищенню рівня їх працевлаштування. Державна служба зайнятості України прагне зробити послуги якомога доступнішими та комфортнішими. Для цього активно впроваджуються електронні сайти для роботи з клієнтами. Прикладом цього є запровадження нового веб-сайту «Єдине соціальне середовище зайнятості» (<https://www.dcz.gov.ua>), який став більш зручним для користувачів, підвищує рівень спроможності швидкого пошуку вакансій та резюме на території України.

Для більш плідної співпраці роботодавців зі службою зайнятості створено «Електронний кабінет роботодавця», який сприяє скороченню витрат часу на відвідування центру зайнятості та підвищення рівня комфорту задоволення потреб підприємства та заповнення необхідних вакансій. Для створення власного електронного кабінету роботодавцю необхідно звернутись до центру зайнятості, повідомити адресу електронної пошти, сформувати логін та пароль, за допомогою яких авторизуватися та отримати доступ до послуг на сайті Державної служби зайнятості. Такий кабінет виконує роль персонального автоматизованого робочого місця і надає можливість роботодавцям підтримувати ділові стосунки в режимі онлайн, систематично переглядати стан

укомплектування наявних вакансій, кількість перенаправлень місцевим центром зайнятості претендентів на роботу, здійснювати перевірку та оновлювати реквізити підприємства у базі служби зайнятості. У межах роботи електронного кабінету роботодавець може здійснити моніторинг договорів на організацію громадських та інших робіт тимчасового характеру, проаналізувати ситуацію щодо працевлаштування осіб після отримання послуг професійного навчання, переглянути актуальні нові резюме шукачів роботи та виконати інші функції [56].

Для підвищення ефективності та скорочення часу для пошуку робочого місця ДСЗ відкрила можливість громадянам створити власний «Електронний кабінет безробітного», у якому зареєстрований безробітний має змогу самостійно створити власне резюме, підібрати роботу, ознайомитися з інформацією про тимчасову зайнятість чи можливості професійного навчання. Завдяки електронній черзі реєстрації безробітні мають можливість дистанційно записатись на прийом до спеціаліста будь-якого центру зайнятості України, обравши мету, дату та час візиту. Власник кабінету може переглянути дані про заплановані та фактичні відвідування служби зайнятості, дізнатися про заходи, які проводитиме служба зайнятості, отримати інформацію щодо нарахувань та виплат допомоги по безробіттю тощо.

Центри зайнятості для вирішення своїх завдань взаємодіють з центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядуваннями, підприємствами, установами та організаціями. Зокрема, центри працевлаштування тісно співпрацюють з державними центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, які реалізують для своїх клієнтів такі *напрямки роботи у сфері їх зайнятості*, як:

- профорієнтаційна робота та сприяння працевлаштуванню молоді;
- сприяння вторинній зайнятості молоді;
- соціальний супровід неблагополучних сімей з дітьми, батьки яких через складні життєві обставини непрацевлаштовані.

Для вирішення проблем у сфері зайнятості клієнтів ЦСССДМ застосовують такі *форми роботи*:

- організація та проведення тематичних лекцій, зустрічі з представниками різних професій; «круглі столи», семінари, конференції з проблем працевлаштування та профорієнтації з метою надання клієнтам групової профконсультаційної допомоги;
- проведення індивідуальної профконсультаційної допомоги в консультативних пунктах, проведення тестування, анкетування, тренінгові заняття та програми;
- проведення профдіагностичної роботи в умовах комп'ютерних кабінетів для сприяння молоді професійному самовизначенню;
- організація та проведення масових заходів: «Ярмарок вакансій», «День відкритих дверей», «День соціального захисту молоді» тощо;
- створення та оновлення банку даних про навчальні заклади міста, району, області; фірми з працевлаштування, вакантні робочі місця за місцем проживання чи реєстрації;
- поінформованість клієнтів про можливості перекваліфікації, підвищення кваліфікації, професійного навчання через рекламну продукцію, засоби масової інформації, електронні сайти;
- виїзні консультування сільського населення з питань розширення можливостей працевлаштування;
- місячники з профорієнтації «Обери собі професію», в межах яких проводиться «Ярмарок професій», ігри профорієнтаційного та економічного характеру, лекції з питань економіки та підприємництва і т. д.;
- патронаж окремих категорій молоді, які потребують додатково соціальної адаптації та працевлаштування;
- форми профорієнтаційної роботи та працевлаштування для молоді з особливими потребами, наприклад, професійне навчання для осіб з інвалідністю, бронювання робочих місць для дітей-сиріт та молоді;

- семінари, конференції, зібрання керівників установ, підприємств, фірм регіону з проблем працевлаштування молоді у літній період.

Серед установ та організацій, з якими співпрацюють центри зайнятості, є також *недержавні організації*, які сприяють працевлаштуванню окремих категорій безробітного населення, наприклад, особам, які звільнилися з місць позбавлення волі; жінкам, які підлягають /зазнають психологічного чи економічного насильства в сім'ї тощо. Наприклад, організація творчої інтелігенції «Київ - рідний дім» разом з виправними установами Київської області, де відбуваються покарання молоді люди з першою судимістю, провели низку дозвіллевих заходів, організували навчальні курси удосконалення навичок роботи з комп'ютером, професійні курси для отримання затребуваних на ринку праці професій автослюсаря, електрозварювальника, ремонтника. Після звільнення особа може звернутися в центр соціальної адаптації даної організації з метою отримання консультативної, правової, психологічної допомоги від кваліфікованих фахівців у цих сферах; допомоги з реєстрацією, оформленням паспорта, пошуку роботи та ін. Також на створеному організацією підприємстві з виготовлення меблів може працювати невелика кількість звільнених осіб.

У закордонній практиці соціальну підтримку безробітним особам можуть надавати фахівці соціально-психологічних служб підприємств та організацій, соціальні служби, а також волонтерські кадрові агенції для вразливих груп населення та за місцем проживання.

Таким чином, з метою забезпечення вирішення завдань у сфері працевлаштування населення України, і тим самим подолання безробіття, була створена державна служба зайнятості. Це централізована система мережі державних установ, основна діяльність якої координується Міністерством соціальної політики України. Державною службою зайнятості надаються послуги з підбору персоналу, пошуку відповідної роботи, послуги з державного соціального страхування на випадок безробіття, здійснюються виплати у зв'язку з тимчасовою втратою роботи на безоплатній основі. Центральною ланкою в системі мережі державних установ, які складають державну службу зайнятості,

виступають центри зайнятості - регіональні та базові. Вони розв'язують завдання та реалізують напрями роботи, надаючи відповідні соціальні послуги, керуючись нормативно-правовими документами для державної служби зайнятості. Важливою умовою ефективності їх діяльності є партнерська взаємодія із закладами соціальної сфери, які також вирішують проблеми працевлаштування, зокрема, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

2.2. Клієнти центру зайнятості: взаємовплив особливостей і змісту роботи

У центрі зайнятості надаються безоплатні соціальні послуги безробітним особам, які зареєстровані та звертаються по допомогу, незалежно від віку, статі, місця реєстрації та проживання, наявних /відсутніх документів про освіту, досвіду трудової діяльності тощо. При реєстрації у центрі зайнятості такі громадяни отримують статус безробітного за умови подання необхідних документів.

Підстави отримання *статусу безробітного* розкриває стаття 43 Закону України «Про зайнятість населення», зокрема, його може отримати:

- особа працездатного віку до призначення пенсії (за вислугу років чи на пільгових умовах), яка через відсутність роботи не має заробітку або інших доходів, і має бажання і здатність приступити до роботи;

- особа з інвалідністю, яка не досягла пенсійного віку та отримує пенсію по інвалідності або соціальну допомогу відповідно до законів України "Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю" та "Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю";

- особа, молодша 16-річного віку, яка працювала і була звільнена у зв'язку із змінами в організації виробництва та праці, зокрема припиненням або

перепрофілюванням підприємств, установ та організацій, скороченням чисельності (штату) працівників.

Статус безробітного надається громадянам за їх особистою заявою, якщо на даний момент відсутня підходяща робота з першого дня реєстрації у місцевому центрі зайнятості.

Порядок реєстрації, перереєстрації та ведення обліку громадян, які шукають роботу, і безробітних у визначається Кабінетом Міністрів України.

При цьому зареєстровані безробітні повинні самостійно або за сприяння фахівців центру зайнятості здійснювати активний пошук роботи, який передбачає цілеспрямовані дії щодо працевлаштування, участі у конкурсних доборах роботодавців, участь у заходах, пов'язаних із сприянням забезпеченню зайнятості населення в даній установі; інформувати протягом трьох робочих днів про обставини припинення реєстрації. Відповідальність за достовірність поданих даних та документів покладається безпосередньо на зареєстрованого безробітного.

Припинення реєстрації безробітного (стаття 45) здійснюється, якщо особа працевлаштована, поновлена на роботі за рішенням суду; на основі особистої письмової заяви про зняття його з реєстрації як безробітного або відмови від послуг; якщо клієнт два рази відмовився від запропонованих варіантів місця роботи, а для безробітного, який вперше шукає роботу та не має диплому про професійну освіту, дворазової відмови від пропонування проходження професійного навчання; у випадку дворазової відмови від запропонованого робочого місця за спеціальністю, набутою за направленням територіального органу працевлаштування; у випадку припинення професійного навчання за направленням центру без поважних причин. Причинами припинення реєстрації безробітного також може бути невідвідування без поважних причин установи протягом 30 робочих днів з дати прийняття рішення про таке відвідування (поважні причини підтверджуються відповідними документами); встановлення факту подання особою недостовірних даних та документів, на підставі яких було надано статусу безробітного та призначено виплати на випадок безробіття та

надання соціальних послуг. Підставами зняття з обліку в центрі зайнятості можуть бути: вступ на навчання за денною формою; призов на строкову військову або альтернативну службу; досягнення особою пенсійного віку або призначення пенсії на пільгових умовах, або за вислугу років; подання заяви про бажання здійснювати догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку або тривалістю, визначеною у медичному висновку; набрання законної сили вироком суду про засудження особи до позбавлення волі, обмеження волі, арешту (крім випадків звільнення від відбування покарання з випробуванням); з інших підстав, передбачених порядком реєстрації, перереєстрації та ведення обліку громадян, які шукають роботу, і безробітних.

Після припинення реєстрації згідно чинного законодавства безробітний громадянин має право на наступну реєстрацію в територіальній установі сфери зайнятості населення не раніше, ніж через 90 календарних днів з дати зняття його з обліку.

Для підвищення ефективності роботи та якості сервісного обслуговування клієнтів у центрах зайнятості введено посаду кар'єрного радника, який супроводжує клієнта від початку звернення до центру зайнятості до фактичного працевлаштування. Він допомагає визначити для кожного відвідувача шлях повернення до трудової діяльності, а саме: ознайомлює шукачів роботи з базою вільних робочих місць і вакантних посад у регіоні, інформує про можливість та особливості започаткування власної справи, надає профорієнтаційні послуги та консультації про види, форми, напрями професійного навчання, вносить дані про безробітних у Єдину інформаційно-аналітичну систему Державної служби зайнятості, оформляє персональну картку тощо. Для працевлаштування в оптимальні строки кар'єрні радники використовують різні інструменти та засоби, у тому числі спряють поглибленню рівня знань клієнтів з техніки пошуку роботи, допомагають підготуватися до співбесіди, написати резюме, визначитися з навчальним закладом для підвищення рівня професійної компетентності тощо. Надаючи ряд послуг, кар'єрний радник зобов'язаний постійно здійснювати моніторинг їх ефективності, аналізувати правильність

індивідуально прийнятого рішення, оскільки основними показниками його роботи є якість та швидкість процесу працевлаштування клієнта [5, с. 76-77].

Особливою групою користувачів центру зайнятості є *роботодавці* для безробітних громадян. Вони залучаються до реалізації державних цільових програм та проектів з метою створення нових робочих місць та працевлаштування безробітних громадян. Для цього можуть бути укладені договори про працевлаштування визначеної кількості безробітних під час реалізації відповідних програм та проектів.

Центри зайнятості співпрацюють з місцевими *роботодавцями* в таких питаннях: визначають поточні та перспективні потреби в робочій силі регіону, професійного навчання населення та укомплектування вільних робочих місць на їх підприємствах та в установах; видача роботодавцю дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства з веденням обліку таких дозволів (стаття 22). Роботодавці можуть мати ряд пільг оподаткування за умови працевлаштування особливих груп безробітного населення, таких як особи з інвалідністю, особи з числа внутрішньо переміщених осіб тощо. Наприклад, 21 листопада 2019 року Бахмацькою районною філією Чернігівського обласного центру зайнятості було проведено засідання круглого столу на тему «Удосконалення шляхів співпраці служби зайнятості з роботодавцями та соціальними партнерами в сучасних умовах». У його роботі взяли участь представники роботодавців області, головний державний інспектор відділу з питань додержання законодавства про працю, зайнятість та інших нормативно-правових актів Держпраці в Чернігівській області. Головною проблемою зібрання було створення нових робочих місць, легалізацію зайнятості в регіоні, шляхи вирішення проблем працевлаштування громадян з інвалідністю, особливості трудових відносин з неповнолітніми. Фахівці служби зайнятості ознайомили присутніх з нововведеннями системи надання послуг роботодавцям, нові технології підбору кадрів, в тому числі із застосуванням концепції рекрутингу.

Уваги та сприяння заслуговують безробітні особи жіночої статі. Для них 07 червня 2018 року був проведений практичний семінар на тему "Жінка на ринку праці" за підтримки працівників Ніжинської центральної бібліотеки. Семінар з елементами тренінгу "Вчимось рахувати сімейний бюджет" організований з метою надання навичок жінкам у знаходженні шляхів виходу із складних побутових ситуацій. В рамках обласного проекту "Збережемо традиції предків" пройшов майстер-клас з виготовлення ляльки-мотанки. Безробітні жінки з задоволенням беруть активну участь у таких заходах та обмінюються власним досвідом з присутніми.

Територіальні центри зайнятості надають ряд соціальних послуг *внутрішньо переміщеним особам*, які перебувають на обліку в установах щодо сприяння працевлаштуванню, таких як:

компенсація зареєстрованому безробітному з числа внутрішньо переміщених осіб фактичних транспортних витрат на переїзд до іншої адміністративно-територіальної одиниці місця працевлаштування, витрат для проходження за направленням центру зайнятості попереднього медичного та наркологічного огляду, якщо це необхідно для працевлаштування;

компенсація витрат роботодавця на оплату праці (але не вище середнього рівня заробітної плати, що склався у відповідному регіоні за минулий місяць) за умови працевлаштування зареєстрованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб на умовах строкових трудових договорів тривалістю не більше шести календарних місяців. Тривалість компенсації витрат роботодавця, який працевлаштовує внутрішньо переміщених осіб визначається рішенням регіональних координаційних комітетів сприяння зайнятості за погодженням з відповідними територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції;

компенсація витрат роботодавця, який працевлаштовує зареєстрованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб строком не менше ніж на дванадцять календарних місяців, на перепідготовку та підвищення кваліфікації

таких осіб. Фінансування заходів сприяння зайнятості, здійснюється в межах коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та Фонду соціального захисту інвалідів України (у разі працевлаштування особи з інвалідністю з числа зареєстрованих безробітних) після працевлаштування зареєстрованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб за направленням територіальних органів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції. У випадку звільнення працівника, за якого виплачувалася компенсація, з ініціативи роботодавця або за згодою сторін до закінчення встановленого строку збереження гарантій зайнятості сума виплачених коштів повертається у повному обсязі до бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття або Фонду соціального захисту інвалідів залежно від джерела компенсації.

З ініціативи Міністерства соціальної політики України, особисто Міністра соціальної політики Соколовської Ю. спільно з Офісом Ради Європи в Україні до Міжнародного дня людей з інвалідністю сплановано провести Форум „Відкритий простір” за участі представників органів місцевого самоврядування, дипломатичних місій, наукових установ, міжнародних громадських організацій, які опікуються проблемами людей з інвалідністю. У програмі заходу передбачені різні форми роботи, такі як: панельні дискусії з питань інклюзії людей з інвалідністю, в тому числі у сфері працевлаштування, освіти, культури, охорони здоров'я з питання надання якісних соціальних послуг, організації та проведення реабілітаційних заходів тощо; презентації „історій успіху” людей з інвалідністю тощо.

Для підвищення рівня зайнятості населення розроблена система стимулювання працевлаштування *громадян, які недостатньо конкурентоспроможні* на ринку праці (стаття 26).

Роботодавцю, який працевлаштовує на нове робоче місце громадян, зі статусом безробітного, за направленням місцевого центру зайнятості, на термін

не менше ніж на два роки, щомісяця компенсуються фактичні витрати у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за відповідну особу.

У разі звільнення працівника, за якого виплачувалася компенсація, у межах дворічного строку може бути працевлаштованим інший безробітний.

За остання роки службою зайнятості населення активізувалася робота в напрямку стимулювання самозайнятості населення задля створення нових робочих місць суб'єктами малого підприємництва.

Для стимулювання самозайнятості населення ДСЗ через регіональні центри зайнятості забезпечує надання безоплатних індивідуальних та групових консультацій з питань організації та впровадження підприємницької діяльності із залученням на громадських засадах працівників органів державної влади. Таким безробітним, які виявили бажання започаткувати підприємницьку діяльність, виплачується одноразова допомога по безробіттю для організації такого виду діяльності. Вдалі спроби організації малого бізнесу сприяють створенню нових робочих місць та працевлаштуванню зареєстрованих безробітних осіб.

Суб'єкти малого підприємництва, які працевлаштовують безробітних за направленням територіальних органів працевлаштування, на нові робочі місця мають право на щомісячні компенсації за відповідну особу.

Згідно статті 27 Закону України «Про зайнятість населення» компенсація виплачується за рахунок коштів з бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та Фонду соціального захисту інвалідів (у разі працевлаштування особи з інвалідністю з числа зареєстрованих безробітних).

Такого роду компенсація не виплачується, якщо роботодавець має заборгованість із сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та/або страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; визнаний банкрутом або стосовно нього порушено справу про банкрутство.

Для підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці (стаття 29) центри зайнятості пропонують для розширення можливостей у сфері сприяння їх зайнятості. Студенти навчальних закладів професійної передвищої та вищої освіти, учні закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які здобули професію за освітньо-кваліфікаційним рівнем "кваліфікований робітник", освітньо-професійним ступенем "фаховий молодший бакалавр", освітнім ступенем "молодший бакалавр", "бакалавр", "магістр" та продовжують навчатися на наступному освітньому рівні, мають право проходити *стажування* за обраною професією чи спеціальністю, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, на умовах, визначених договором про стажування у вільний від навчання час. Стажування здійснюється з метою набуття молодого особою досвіду у майбутній професійній сфері, удосконалення професійних знань, умінь та навичок, вивчення та засвоєння нових технологій, техніки, набуття додаткових компетенцій. Термін проходження стажування за договором - не більше шести місяців. Запис про проходження стажування роботодавець вносить до трудової книжки. Стажування проводиться за індивідуальною програмою під керівництвом призначеного досвідченого працівника за відповідною професією зі стажем роботи не менш три роки. Якщо в період стажування молода особа, виконує професійні роботи, підприємство, організація, установа здійснює виплату їй заробітної плати чинного законодавства. При цьому робота керівників стажування може додатково оплачуватися підприємством, організацією, установою за рахунок коштів, передбачених на підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації кадрів.

Для більш ґрунтовної професійної підготовки майбутніх професіоналів навчальні заклади освіти разом з роботодавцями повинні сприяти студентам та учням у доступі до інформації про можливість стажування.

Прикладом підвищення рівня соціальної компетентності молоді є тренінгова програма «Як стати успішним», розроблена в рамках проекту «Впевнений старт: програма соціальної інтеграції молоді, позбавленої

батьківського піклування», спрямованого на створення системи підготовки та супроводу молоді, позбавленої батьківського піклування у період переходу до самостійного життя. Проект впроваджувався протягом 2010-2014 років Міжнародною благодійною організацією «Партнерство «Кожній дитині» спільно зі Швейцарським бюро Міжнародної соціальної служби за фінансової підтримки Швейцарської агенції розвитку та співробітництва та Уряду кантону Женеви, Швейцарія. Призначенням програми є мотивація молоді до пізнання самих себе та інших, до усвідомленого вибору майбутньої професії та відповідального ставлення до власного життя через розвиток навичок та вмінь, необхідних для ефективної соціальної інтеграції, самореалізації, успішного самостійного життя та активної громадянської позиції.

Працівники соціальної сфери покликані швидко реагувати на наслідки суспільних змін, економічних криз, які постійно змінюються й розширюють коло користувачів соціальних послуг.

До користувачів послуг, *постраждалих у збройних конфліктах*, відносять учасників бойових дій із зони АТО та їх сім'ї, постраждалих осіб від збройних конфліктів та тимчасової окупації, сім'ї, які мають одного або кількох осіб з інвалідністю, в т. ч. діти, внутрішньо переміщені сім'ї (особи) тощо. Однією з найважливіших і найгостріших проблем, з якими стикаються постраждалі особи та їх сім'ї, є працевлаштування осіб працездатного віку з метою матеріального забезпечення та налагодження самостійно власного побуту.

Центри зайнятості надають послуги особам та сім'ям з числа внутрішньо переміщених осіб щодо відновлення соціальних виплат, проводять консультації щодо оформлення документів з подальшим поданням їх до управління праці та соціального захисту населення для відновлення соціальних виплат [10, с. 77]. Таким чином, кваліфікована діяльність центрів зайнятості по організації пошуку роботи, перепідготовки, професійного навчання, виплат коштів для підтримки безробітних з числа постраждалих у збройних конфліктах допоможе вирішити ряд проблем, які стосуються окремих осіб та їх сімей, щодо покращення їх

матеріального забезпечення та налагодження повноцінного життя в родині та суспільстві в цілому.

З метою розширення можливостей підвищення конкурентоспроможності деяких категорій громадян центри зайнятості пропонують своїм клієнтам скористатися правом на отримання ваучера (стаття 30). Право на одноразове отримання ваучера для підтримання конкурентоспроможності шляхом перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності мають:

особи віком 45 років і старші, страховий стаж яких становить не менше 15 років, до досягнення ними періоду пенсійне страхування за віком;

особи, звільнені з військової служби (крім військовослужбовців строкової служби), служби в органах внутрішніх справ, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, органів і підрозділів цивільного захисту, податкової міліції або Державної кримінально-виконавчої служби України у зв'язку із скороченням чисельності, штату або за станом здоров'я до досягнення ними пенсійного віку, за наявності вислуги не менше 10 років, які не набули права на пенсію;

особи, звільнені з військової служби після участі у проведенні антитерористичної операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, з числа осіб з інвалідністю до отримання права на пенсію відповідно до Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб";

внутрішньо переміщені особи працездатного віку за відсутності підходящої роботи [37].

При цьому особа, яка має намір скористатися ваучером, має право самостійно обрати професію чи спеціальність із затвердженого переліку, а також форму навчання та навчальний заклад. Оплата ваучера здійснюється за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, виходячи з його фінансових можливостей.

Професійна орієнтація населення (стаття 32) охоплює усі вікові категорії клієнтів центру зайнятості, а саме: осіб, які залучені до первинної професійної підготовки в закладах освіти, які готують кваліфікованих робітників і фахівців; працівників, які проходять/отримують первинну професійну підготовку, перепідготовку чи підвищення кваліфікації під час трудової діяльності; безробітних, які шукають роботу і потребують первинної професійної підготовки, перепідготовки чи підвищення кваліфікації. Вона пропонує комплекс взаємопов'язаних економічних, соціальних, психологічних, педагогічних та медичних заходів, які сприяють активізації професійного самовизначення, виявленню особистих здібностей, нахилів, інтересів, можливостей, що впливають на вибір або зміну професії та виду трудової діяльності. Реалізація професійної орієнтації населення здійснюється через різні типи соціальних закладів, такі як освітні, заклади охорони здоров'я, реабілітаційні установи, медико-соціальні експертні комісії, територіальні центри зайнятості, центри професійної орієнтації населення, молодіжні центри праці, об'єднані військові комісаріати, установи виконання покарань, підприємства, установи.

Професійна орієнтація серед дітей та молоді проводиться у різних формах. Так, літня кампанія профорієнтаційної роботи Ніжинської міськрайонної філії проходить під гаслом "В професії граємо - собі обираємо", під час якої на пришкольніх майданчиках загальноосвітніх шкіл м.Ніжин школярі початкових класів під керівництвом фахівців малюють, граються, розгадують кросворди, проходять тестування, адже в ігровій формі цікавіше і легше засвоювати знання про широкий і швидкозмінний світ професій. До Дня захисту дітей фахівці центру зайнятості взяли активну участь у проведенні міських заходів. Для дітей міста були проведені фейс-арт, естафети професійного змісту, виступи юних талантів. Для старшокласників працівниками відділу профорієнтаційної роботи Ніжинської філії зайнятості систематично проводяться виїзні акції та профорієнтаційні уроки з метою надання орієнтирів та підготовки випускників

до усвідомленого вибору професії. Популярними стали Профі-квести, які систематично проводяться у центрі зайнятості для школярів міста та району.

Центрами зайнятості професійна орієнтація надається особам, які до них звертаються і здійснюються за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Шляхами надання послуг у межах професійної орієнтації є:

- професійного інформування передбачає надання відомостей про трудову діяльність, її роль у професійному самовизначенні, інформації про сучасний стан ринку праці, зміст та перспективи розвитку актуальних на місцевому рівні професій, вимоги до особи, форми та умови отримання професійних знань у межах професії та її спеціальностей, можливості професійного зростання. Така інформація сприяє формуванню професійних намірів, мотивів та інтересів та успішному обранню або зміні виду трудової діяльності, професії, спеціальності, кваліфікації, місця роботи, посади тощо;

- професійне консультування проводиться в індивідуальній та груповій формах, спрямовується на оптимізацію професійного самовизначення особи у різні життєві періоди, здійснюється на основі виявлення індивідуально-психологічних характеристик особистості, з урахуванням особливостей її життєвих ситуацій, трудового досвіду, професійних інтересів, нахилів, стану здоров'я та з урахуванням сучасних потреб ринку праці в регіоні;

- проведення професійного відбору передбачає визначення відповідності особи вимогам, які висуває до працівника конкретний вид професійної діяльності та посада;

- професійне навчання як процес набуття та удосконалення професійних знань, умінь та навичок особою відповідно до її покликання і здібностей забезпечує майбутнього фахівця відповідним рівнем професійної кваліфікації для здійснення професійної трудової діяльності та підвищує конкурентоспроможність особи на ринку праці; професійне навчання може здійснювати в межах професійних навчальних закладів різних освітніх рівнів,

- професійне навчання, перепідготовку чи підвищення кваліфікації на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, роботодавець може періодично організовувати для своїх працівників.

Також роботодавець має право укладати з працівниками або іншими особами, які не перебувають з ним у трудових відносинах, двосторонні договори щодо спрямування їх до навчальних закладів за згодою обох сторін. При цьому роботодавець бере на себе зобов'язання оплати навчання терміном до трьох років, а працівник має після закінчення відпрацювати на виробництві згідно отриманої кваліфікації протягом погодженого сторонами терміну. Якщо особа відмовляється відпрацювати зазначений термін, то вона повинна відшкодувати роботодавцю витрати, пов'язані з оплатою навчання, або їх частину пропорційно відпрацьованому періоду згідно договору.

Згідно чинного законодавства (статті 34 Закону України «Про зайнятість населення») працівник або інша особа не зобов'язані відшкодувати роботодавцю витрати, пов'язані з навчанням, якщо вони не стали до роботи або були звільнені з роботи з таких причин: встановлення особі інвалідності; призов на військову службу чи направлення на альтернативну (невійськову) службу; звільнення працівника з ініціативи роботодавця, не пов'язаного з протиправними діями працівника; за власною ініціативою працівника через порушення роботодавцем трудового законодавства та укладеного договору; догляд за дитиною з інвалідністю та (або) особою з інвалідністю I групи (незалежно від причини інвалідності).

Професійне навчання (стаття 35) зареєстрованих безробітних осіб організовується місцевими центрами зайнятості на замовлення роботодавця, для здійснення власної підприємницької діяльності та для самозайнятості. Враховуючи потреби та попит, центри зайнятості спрямовують безробітних на вибір інтегрованих робітничих професій, які підвищують конкурентоспроможність безробітних та гарантують їм працевлаштування, і на які очікують роботодавці, і на які попит перевищує пропозицію.

Для підвищення ефективності професійного навчання роботодавці як замовники кадрів, можуть брати участь у визначенні змісту навчання, кваліфікаційній атестації майбутніх працівників, а також можуть надавати робочі місця для їх виробничого навчання, виробничої практики або стажування.

Під час отримання освітніх послуг за безробітним зберігається виплата допомоги по безробіттю, які визначено відповідно до законодавства.

Напередодні Дня захисника України 27 вересня 2019 року в Очаківському будинку офіцерів за підтримки офісу НАТО (з 2000 року) в Україні відбулося урочисте відкриття чергових курсів тривалістю три місяці для перенавчання військовослужбовців, звільнених у запас (або запланованих до звільнення), а також осіб, які перебувають у відставці. У такій важливій для регіону події взяли участь представники органів місцевої влади, Командування національного військового флоту України та регіональні громадські організації. Перевагами програми є її практична спрямованість на кінцевий результат – підготовка висококваліфікованого персоналу для гідної високооплачуваної роботи, оскільки на Миколаївщині є чимало підприємств, установ та фірм, які займаються морською діяльністю та організацією морських перевезень. На сьогодні майже 10000 колишніх військовослужбовців пройшли навчання за даною програмою з перепідготовки. Організація таких курсів сприяє успішному працевлаштуванню безробітних громадян більш дорослого віку та веде до зниження рівня безробіття в регіоні.

Фахівцями служби зайнятості регулярно проводиться семінар «Техніка пошуку роботи», який буде корисним для усіх категорій безробітного населення. Під час його проведення пошукачі роботи отримують юридичну допомогу щодо питань порядку реєстрації та ведення обліку безробітних громадян, про умови отримання статусу безробітного та виплати відповідної допомоги, про порядок припинення трудових відносин тощо.

Даний семінар призначений для адаптації людей та оволодіння ситуацією на ринку праці й визнаний фахівцями центрів як один з найдієвіших засобів впливу на активізацію зусиль безробітних щодо їх самостійних дій з приводу працевлаштування. Заняття будуються за тематикою, яка поетапно підштовхує кожного слухача до застосування дієвих кроків на шляху власної професійної реалізації.

Учасників семінару ознайомлюють з основними вимогами щодо правильного написання резюме, його видами та структурою. Безробітні вчаться аналізувати типові помилки при його написанні, а також мають змогу скласти власне резюме або записати відео-резюме, яке стане чудовим способом показати себе роботодавцю і глибше розкрити себе, свій досвід, навички, інтереси та вміння. Для узагальнення отриманої інформації, до уваги присутніх пропонується перегляд освітнього мультсеріалу «Пошук роботи», а також інформаційні буклети.

Роботодавці на території України мають право на використання праці *іноземних осіб та осіб без громадянства* на підставі дозволу від територіального органу у сфері зайнятості населення. Іноземні громадяни та особи без громадянства мають право провадити в Україні інвестиційну, зовнішньоекономічну та інші види діяльності відповідно до законодавства.

До *особливих категорій іноземців та осіб без громадянства*, які претендують на працевлаштування в Україні, є: іноземні високооплачувані професіонали; випускники університетів (першої сотні у світових рейтингах університетів згідно переліку, визначеного Кабінетом Міністрів України; іноземні працівники творчих професій; іноземні ІТ- професіонали (стаття 42).

У відповідності до статті 14 Закону України «Про зайнятість населення» центри зайнятості надають послуги окремим категоріям громадян, які мають право на додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню.

До категорій громадян, які мають право на додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, належать:

- один з батьків або особа, яка їх замінює, і має на утриманні дитину (або дітей) віком до шести років; виховує без одного з подружжя дитину віком до 14 років або дитину з інвалідністю; утримує без одного з подружжя особу з інвалідністю з дитинства (незалежно від віку) та/або особу з інвалідністю I групи (незалежно від причини інвалідності);

- діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, особи, яким виповнилося 15 років та які за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, можуть, як виняток, можуть бути зараховані на роботу;

- особи, звільнені після відбуття покарання або примусового лікування;

- молодь, яка закінчила або припинила навчання у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби (протягом шести місяців після закінчення або припинення навчання чи служби) і яка вперше зараховується на роботу;

- особи, яким до настання права на пенсію за віком залишилося 10 і менше років відповідно до статті 26 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" ;

- особи з інвалідністю, які не досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування";

- особи, яким виповнилося 15 років та які за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, можуть, як виняток, бути працевлаштованими;

- учасники бойових дій, зазначені у пунктах 19 та 20 частини першої статті 6 Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Таким чином, клієнтами центрів зайнятості регіонального та місцевого рівня є фахівці, які втратили роботу й отримали статус безробітного, випускники ВЗО (перше місце роботи), учасники АТО та їх сім'ї, окремі категорії громадян, які мають низький рівень конкурентноспроможності на ринку праці (особи з інвалідністю), особи віком 45 років і старші, особи, звільнені з військової служби після участі у проведенні антитерористичної операції, роботодавці,

іноземці та ін. Кожна група клієнтів потребує врахування ряду особливостей, які обумовлюють зміст відповідних соціальних послуг.

2.3. Досвід діяльності Чернігівського обласного центру зайнятості з подолання безробіття в Україні

Чернігівський обласний центр зайнятості (ЧОЦЗ) є центральною державною установою в системі відповідних установ у Чернігівській області, яка сприяє працевлаштуванню громадян шляхом надання соціальних послуг. За 29 років своєї діяльності (21 грудня 1990 року, має свій офіційний сайт для роботи з клієнтами <https://chg.dcz.gov.ua/>). Центр нагромадив значний досвід діяльності щодо подолання безробіття в регіоні. На сьогодні Чернігівська область входить до 5 областей України з найвищим рівнем безробіття [50, с. 65]. З огляду на великий обсяг статистичних даних за цей період, метою нашого емпіричного дослідження ми визначили – проаналізувати досвід діяльності ЧОЦЗ у горизонтальній площині 2019 року. Діяльність ЧОЦЗ регламентується документами державного зразка (див. п. 2.1).

Робота Чернігівського обласного центру зайнятості спрямована на надання послуг різним категоріям безробітних, роботодавцям, старшокласникам та молоді, серед яких особлива увага звертається на громадян, які недостатньо конкурентоспроможні на ринку праці. Чернігівський обласний центр зайнятості пропонує такі групи послуг: інформаційні (аналітичні та статистичні дані, контакти), освітні (навчання та перенавчання), профорієнтаційні.

У складі Чернігівського обласного центру зайнятості (далі ЧОЦЗ) наявні такі структурні підрозділи: адміністрація ЧОЦЗ, відділ організації сприяння працевлаштуванню, відділ організації профнавчання, відділ статистики та прогнозування, відділ бухгалтерського обліку, відділ інформаційної роботи, відділ організаційної роботи та архівної справи, юридичний відділ, відділ інформаційних систем, відділ організації матеріально-технічного забезпечення, відділ по роботі з персоналом, відділ фінансового забезпечення, відділ

організації надання послуг роботодавцям, відділ організації профорієнтації, відділ організації рекрутингу та партнерства у сфері зайнятості.

ЧОЦЗ забезпечує громадян такими *видами соціальних послуг* (згідно статті 7 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» та Закону України «Про Зайнятість населення»):

- пропонує послуги професійної підготовки, перепідготовки суміжних професій, підвищення кваліфікації у навчальних закладах різних рівнів акредитації, в тому числі у навчальних закладах державної служби зайнятості, на виробничих підприємствах, в установах та організаціях;

- надає послуги професійної орієнтації;

- сприяє пошуку підходящої роботи задля забезпечення сприяння у працевлаштуванні, в тому числі через організацію громадських та інших видів робіт тимчасового характеру;

- організовує виплати компенсації роботодавцям, які створюють робочі місця, які працевлаштовують безробітних на власних малих підприємствах;

- сприяє підтримці конкурентоспроможності окремих категорій населення шляхом надання ваучера для перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації з пріоритетних професій району, регіону тощо;

- організовує заходи щодо сприяння зайнятості для внутрішньо переміщених осіб [37; 18].

Згідно чинного законодавства ЧОЦЗ здійснює такі види соціальної допомоги: допомога по безробіттю, яка включає одноразову виплату для започаткування безробітним власної підприємницької діяльності; допомога на поховання у випадку смерті безробітного чи особи на його утриманні.

Аналітична та статистична інформація, подана на сайті ЧОЦЗ, дозволяє констатувати, що у Чернігівській області на ринку праці у першому півріччі 2019 року *кількість зайнятих* громадян становить: 433,3 тис. осіб віком 15 років і старші; 431,1 тис. – особи віком 15 – 70 років (у 2018 році 426,1 тис. осіб); 410,1 тис. осіб працездатного віку; рівень зайнятості цих категорій становить

відповідно 50,3%, 58,3% (у 2018 році 56,8% і 69,2 %). За методологією МОП *кількість безробітних* становить: 50,6 тис. осіб віком 15 років і старші; 50,6 тис. – особи віком 15 – 70 років (у 2018 році 52,3 тис. осіб і 50,6 тис. осіб працездатного віку); рівень безробіття цих категорій становить відповідно 10,5%, 10,5% (у 2018 році 10,9 %), і 11,0 %) [48].

Розглянемо ряд показників по Чернігівській області станом на 01.11.2019 року. У ЧОЦЗ кількість зареєстрованих безробітних становить 8,7 тисяч осіб та 10,0 тис. осіб у цей же період 2018 року. Це говорить про те, що на ринку праці області в 2019 році активний пошук роботи здійснювали на 12,6 % безробітних менше порівняно з 2018 роком. При цьому центр зайнятості пропонує 1,94 тисячі вакансій порівняно з 1,88 тисяч у 2018 році. Це свідчить про створення нових робочих місць в області.

Серед клієнтів центру зайнятості кількість безробітних жінок становить 57,3 %, чоловіків - 42,7 %; дані за віковими групами: особи до 35 років – 27,1 %, вікова група 35 – 44 роки складає 27,9 %, безробітні понад 45 років – 45,0 %. Характеристика безробітних за освітою: безробітні з вищою освітою становлять 47,5 %, з середньою загальною – 25,2 %, з професійно-технічною – 27,3 %. Такі дані засвідчують, що в Чернігівській області достатня кількість професійно-технічних та вищих навчальних закладів для підготовки фахівців, проте недостатня кількість робочих місць для їх працевлаштування.

ЧОЦЗ надає послуги таким категоріям безробітного населення як: учасники АТО/ООС, внутрішньо переміщені особи, особи з інвалідністю, особи, яким залишилося 10 і менше років до пенсії, випускники навчальних закладів. Розглянемо детальніше їх статистичні показники станом на 01.11.2019 року.

Так, на обліку в ЧОЦЗ було зареєстровано учасників АТО/ООС - 0,2 тис. осіб або 2,3 %. Оскільки Чернігівська область є прикордонною з країною-агресором, то за 5 років відслужила в Збройних сил України значна кількість населення, а після їх повернення за постійним місцем проживання, враховуючи дефіцит вакансій, вони не змогли повторно працевлаштуватися на попередні місця роботи з різних причин.

У 2019 році 0,04 тис. внутрішньо переміщених осіб становили 0,04 % від загальної кількості безробітних по області.

Частка безробітних осіб з інвалідністю становила 21,5 % або 0,5 тис. осіб. Високий рівень інвалідності спричинюється різними факторами, наприклад, високий рівень захворюваності населення як наслідок Чорнобильської катастрофи, складні поранення в зоні АТО/ООС, набута інвалідність у дитячому віці та виробничій і побутовій сферах тощо.

Постійно поповнюють ряди безробітних особи, яким залишилося до пенсії 10 і менше років. У 2019 році такої категорії безробітних збільшилося на 1,9 тис осіб і становить 21,5 %. Високий показник безробіття серед цієї категорії населення включає й щорічні заплановані звільнення працівників: у 2019 році планово було звільнено 5,2 тис. осіб, що на 2,9 тис. (36 %) осіб менше, ніж у 2018 році (8,1 тис. осіб). За видами економічної діяльності високими були показники звільнення у державному управлінні – 31,3 %, у сфері охорони здоров'я – 24,8 %, у переробній промисловості – 13,6 %, у сільському господарстві – 9,8 %, в освіті – 7,7 %, дещо нижчими були показники у сфері будівництва – 5,5 %, в інших сферах вивільнення працівників становило 7,3 %. Причинами скорочень в установах та на підприємствах могли стати низький рівень заробітної плати (середня зарплата по Чернігівській області - 5730 грн на місяць, тоді як по Україні цей показник значно вищий і становить більше 15 000 грн); укрупнення та реорганізація підприємств та організацій, зниження рівня народжуваності, скорочення робочих місць на державних підприємствах та установах і в управлінському апараті тощо.

0,1 тис. (1,1 %) випускників навчальних закладів області стали на облік у центрі зайнятості, оскільки не змогли працевлаштуватися на перше робоче місце відповідно до отриманого фаху. Однією з причин є високі вимоги до молодих фахівців, які не відповідають реаліям життя, наприклад, досвід роботи у професії не менше 3 років.

Для зниження показників рівня безробіття в Чернігівській області у січні – жовтні 2019 року Чернігівським обласним центром зайнятості були проведені низка активних заходів щодо сприяння працевлаштуванню безробітних осіб. Так, за 10 місяців поточного року в регіоні було працевлаштовано 23,9 тисяч осіб, в тому числі негайно (тобто, до надання статусу безробітного у 58,5 % випадків), що на 1,8 % або 438 осіб менше порівняно з аналогічним періодом 2018 року. З них: працевлаштовані на нові робочі місця з виплатою компенсацій роботодавцю – 247 осіб, пройшли професійне навчання за рекомендацією центру зайнятості 3 тисячі осіб, що на 470 громадян (18,6 %) більше, ніж у 2018 р.; 5,8 тис. осіб узяли участь у громадських та інших оплачуваних роботах тимчасового характеру, що на 112 осіб (1,9 %) більше, ніж у 2018 році; профорієнтаційні послуги від фахівців центру зайнятості отримали 93,1 тис. осіб, в тому числі діти та молодь, які навчаються в різних типах закладів освіти (ЗСО, ЗВО, ПТУ тощо). Тобто, у 2019 році профорієнтаційні послуги отримали на 11 тис. осіб (на 13,4 %) більше порівняно з 2018 роком.

У 2019 році 5,4 тис. роботодавців Чернігівщини співпрацювали з місцевими центрами та філіями ЧОЦЗ, що більше на 6 роботодавців (0,1 %), ніж у 2018 році. На ринку праці було запропоновано 25,8 тис. вакансій, що на 0,9 тис. вакансій і, відповідно, 3,0 % більше (порівняно з 2018 роком). Таким чином, підвищення рівня працевлаштування жителів Чернігівської області збільшилося за рахунок відкриття нових робочих місць переважно в уже функціонуючих установах, організаціях та виробництвах.

Наведемо приклади професій, за якими кількість вакансій по Чернігівській області є найвищою (згідно Класифікатора професій). Серед таких професій є: водій автотранспортних засобів – 1966 вакансій, підсобний робітник – 1752, сестра медична – 322, соціальний робітник – 264 тощо [57].

Різні види послуг протягом 2019 року отримали 28,3 тис. мешканців Чернігівщини таких категорій безробітних, а саме:

- 0,5 тис. учасників АТО/ООС;
- 8,4 тис. осіб з числа молоді;
- 1,3 тис. осіб з інвалідністю;
- 0,1 тис. внутрішньо переміщених осіб;
- 15,4 тис. мешканців сільської місцевості;
- 15,4 тис. осіб жіночої статі;
- 10,5 тис. осіб соціально вразливих категорій [50? с/ 50-84].

Профорієнтаційні послуги, які надає ЧОЦЗ та його філії, отримали також 40,7 тис. осіб, які навчаються, мають бажання змінити роботу тощо, в тому числі 39,1 тис. учнів закладів середньої освіти.

Рівень працевлаштування громадян у 2019 році проаналізуємо за різними показниками. Так, за професійними групами найвищий рівень працевлаштування зафіксовано у межах робітничих професій з обслуговування устаткування та машин – 30,5 %, посади найпростіших професій заповнили 15,8% безробітних, 14,2 % громадян працевлаштовані як професіонали та фахівці, 13,9 % безробітних отримали робоче місце у сфері торгівлі та послуг, 9,7 % безробітних працевлаштовані як кваліфіковані робітники з інструментом, інші професійні групи мають ще нижчі показники.

Для стимулювання роботодавців працевлаштовувати безробітних через центри зайнятості держава гарантує компенсацію витрат за кожного безробітного у поточному місяці. Із 247 осіб, працевлаштованих у 2019 році, у пріоритетних видах економічної діяльності отримали роботу 159 осіб у суб'єктів малого підприємництва, 88 осіб недостатньо конкурентноспроможні (в тому числі 38 осіб, яким до отримання права виходу на пенсію залишилося 10 і менше років; 43 безробітних, які є самотніми батьками і на утриманні мають дитину (дітей) віком до 6 років).

Організація різних видів оплачуваної тимчасового характеру роботи сприяє покращенню матеріального забезпечення громадян та їх родин. Так, 4213 осіб було працевлаштовано на такі види громадських робіт за місцем проживання: благоустрій територій населених пунктів, впорядкування місць

поховань, роботи на об'єктах соціальної сфери. До інших видів роботи тимчасового характеру було залучено 1571 житель Чернігівської області.

Професійне навчання зареєстрованих безробітних сприяє безкоштовному отриманню нової професії й гарантоване робоче місце, оскільки воно, як правило, узгоджується з майбутнім роботодавцем. Протягом 2019 року 2999 безробітних громадян здійснили професійне навчання у межах 18 професій, а саме: тракторист-машиніст, бармен, кухар, оператор котельні, бариста, верстатник, штукатур, манікюрник, сировар, ліфтер, перукар, швачка, електрик, водій навантажувача, машиніст автовишки, продавець.

Протягом 2019 року 20 осіб області окремих категорій отримали ваучери на навчання з метою розширення можливостей працевлаштування та підвищення конкурентоспроможності на ринку праці з таких професій та спеціальностей, як: тракторист-машиніст, кондитер, кухар та монтажник гіпсокартонних конструкцій. Відповідні статистичні дані по Чернігівській області за 2018 рік згідно даних державної служби статистики України подані у Додатку 11 [50, с. 50-84].

У Ніжинській міськрайонній філії Чернігівського обласного центру зайнятості протягом 2019 року перебувало на обліку 8388 осіб, 2328 безробітних осіб отримали соціальні послуги, що на 6 % менше порівняно з 2018 роком; установою надано допомогу по безробіттю 1911 особам, 9552 особи відвідали семінари, профорієнтаційні уроки, індивідуальні консультації, 2190 осіб м. Ніжина та Ніжинського району знайшли роботу та працевлаштувалися за сприяння працівників, при цьому місцевими роботодавцями було зареєстровано 2698 вакансій.

У контексті сучасних вимог міжнародних підходів до вирішення проблем безробіття новим напрямком роботи є розробка цільових соціальних програм подолання безробіття в регіоні. Однією з програм, яка розроблена і реалізується, є «Програма продуктивної зайнятості населення Чернігівської області на 2018 – 2020 роки», яка розроблена у відповідності до статті 18 Закону України «Про зайнятість населення», статті 24 Закону України «Про місцеві державні

адміністрації», «Про місцеве самоврядування в Україні», розпорядження Чернігівської обласної державної адміністрації від 10 листопада 2017 року № 574 «Про розроблення проекту Програми продуктивної зайнятості населення Чернігівської області на 2018-2020 роки». При розробці програми також були враховані прогнози показників економічного та соціального розвитку Чернігівської області та стратегічних напрямів розвитку ринку праці до 2020 року, вимог Стратегії сталого розвитку Чернігівської області до 2020 року, затвердженої рішенням сесії обласної ради від 28 травня 2015 року.

Цільовий пріоритет програми - сприяння зайнятості населення, запровадження механізмів, спрямованих на активізацію безробітних до пошуку роботи та забезпечення якнайшвидшого повернення на ринок праці, підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили, легалізація відносин у сфері зайнятості, посилення соціального захисту безробітних, підтримка неконкурентоспроможних громадян та осіб із додаткових груп ризику на ринку праці, зокрема, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, учасників антитерористичної операції, підвищення ролі зацікавлених суб'єктів у перетвореннях на ринку праці

Серед результатів впровадження програми очікується зростання рівня зайнятості населення до 56,2 % та зменшення рівня безробіття до 10,6 %.

Таким чином, аналіз діяльності Чернігівського обласного центру зайнятості згідно статистичних показників щодо різних напрямів роботи подолання безробіття у регіоні засвідчує, що організаційно і змістовно вона спрямована на сприяння працевлаштуванню жителів області шляхом надання різних видів соціальних послуг (інформаційних, профорієнтаційних та освітніх). Статистичні дані за весь період роботи центру (з 1990 р.) висвітлюють тенденцію поступового зростання рівня безробіття в області, ситуацію на ринку праці щодо попиту на різні види професій, систему заходів різного спрямування тощо. Так, у Чернігівській області найбільш незаповнена кількість вакансій на такі професії: медична сестра, фахівець із соціальної роботи, соціальний працівник, практичний психолог тощо. Фахівці центру у роботі враховують

особливості соціально-економічного розвитку області (попит на певні види професійної діяльності, демографічні показники тощо) та спираються на результати моніторингових статистичних обстежень різних аспектів безробіття. У структурі безробітних жінок становить 57,3 %, чоловіків - 42,7 %. Найбільшу кількість безробітних складають особи з вищою освітою – 47,5 %. Значно поповнилася кількість безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб.

Висновки до розділу 2

Для реалізації конституційного права громадян на працю та як відповідь на соціально-економічні виклики розвитку суспільства у перехідний період у сфері працевлаштування в Україні у грудні 1990 року була створена Державна служба зайнятості (ДСЗ).

Метою діяльності Державної служби зайнятості України є забезпечення комплексного вирішення завдань у сфері працевлаштування населення шляхом надання соціальних послуг, соціальної підтримки непрацюючих осіб та професійної орієнтації молоді.

У структурі Державної служби зайнятості України центральною ланкою є центри зайнятості різних рівнів. У вертикальній структурі відомчого підпорядкування на сьогодні вони складають 25 регіональних центрів зайнятості, які об'єднують 95 базових, 429 філій регіональних центрів зайнятості. Чернігівський обласний центр зайнятості координує діяльність 1 міського і 2 районних центрів зайнятості, 20 районних та міськрайонних філій, 2 відділів сприяння зайнятості у складі районних центрів зайнятості.

Завдання центрів зайнятості всіх рівнів узгоджені і полягають у наступному: сприяти розвитку програм розширення зайнятості населення; допомагати безробітним підвищувати рівень власної конкурентоспроможності на ринку праці; здійснювати моніторинг стану ринку праці; забезпечувати умови отримання адресної допомоги щодо працевлаштування соціально незахищених категорій населення; створювати умови для оновлення партнерських відносин з роботодавцями; здійснювати соціальний захист громадян від безробіття та

трудової міграції; надавати соціальну допомогу безробітним на основі чинного законодавства; забезпечувати партнерство у здійсненні міжнародного співробітництва для розв'язання проблем населення, пов'язаних з безробіттям.

Змістовне вирішення зазначених завдань забезпечується аналізом та прогнозом попиту та пропозиції на робочу силу, інформуванням фахівців та населення України про стан ринку праці, консультуванням громадян щодо пошуку роботи, можливостей отримати роботу чи відкрити свою справу, проведенням заходів профорієнтаційного змісту зі школярами, молоддю та особами, які мають намір пройти перепідготовку чи професійне навчання та спрямуванням їх до навчальних центрів ДСЗ, наданням послуг громадянам у підборі підходящої роботи та власникам установ і підприємств у підборі необхідних працівників тощо.

Для покращення умов обслуговування та надання якісних послуг клієнтам центрів зайнятості створена єдина уніфікована оперативна база вакансій, шукачів роботи та можливостей проходження професійного навчання в Україні. Розширення переліку надання соціальних послуг громадянам з використанням інтернет-технологій сприяє підвищенню рівня їх працевлаштування. Для цього активно впроваджуються електронні сайти для роботи з клієнтами. Прикладом цього є запровадження нового веб-сайту «Єдине соціальне середовище зайнятості» (<https://www.dcz.gov.ua>).

Центри зайнятості активно взаємодіють з центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядуваннями, підприємствами, установами та організаціями соціальної сфери до професійної компетенції яких належать і напрями роботи у сфері працевлаштування, зокрема, з центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Клієнти центрів зайнятості – це, у першу чергу, різні категорії безробітних, які при реєстрації отримують статус безробітного, на підставі подання відповідних документів. Їм надаються безоплатні послуги при зверненні по допомогу, незалежно від віку, статі, місця реєстрації та проживання, наявності документів про освіту, досвіду трудової діяльності тощо. Друга група – це

роботодавці для безробітних громадян. Третя – старшокласники та студенти закладів вищої освіти різних ступенів. Працівники центрів зайнятості швидко реагують на суспільні зміни, постійно розширюючи коло користувачів соціальних послуг. Так, в останні роки до них додалися постраждалі у збройних конфліктах, внутрішньо переміщені особи, що є особливо актуальним для Чернігівської області.

Аналіз діяльності Чернігівського обласного центру зайнятості щодо подолання безробіття у регіоні засвідчує, що організаційно і змістовно вона спрямована на сприяння працевлаштуванню жителів області шляхом надання різних видів соціальних послуг. Статистичні дані за весь період роботи центру (з 1990 р.) висвітлюють тенденції розвитку рівня безробіття в області, робочої сили, ситуацію на ринку праці, систему заходів різного спрямування тощо. Фахівці центру у роботі враховують особливості соціально-економічного розвитку області (попит на певні види професійної діяльності, демографічні показники тощо) та спираються на результати моніторингових статистичних обстежень різних аспектів безробіття.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Вивчивши питання соціальної підтримки населення України і Чернігівської області центрами зайнятості у сфері працевлаштування у науковій літературі, статистичних звітах ми прийшли до ряду висновків :

1. Одним із вагомих чинників розвитку сучасної економіки виступає явище безробіття, причому, чим нижчий рівень соціально-економічного розвитку країни, тим вищим буде рівень безробіття, і навпаки. Ефективність функціонування економіки країни в загальному пов'язана із досягненням повної зайнятості наявних людських ресурсів. Цього прагне досягти кожна держава. Рівень безробіття є природнім у розмірі 4-6 % від економічно активного населення. В Україні рівень безробіття у I кварталі 2019 року становив 9,6%, у II - 8,8 %, в Чернігівській області – 10,5 % та 10,5 % відповідно, що майже у два рази перевищує нормативний показник. Вивчення статистичних даних з 2010 по 2019 роки засвідчує тенденцію до постійного зростання рівня безробіття як у країні, так і в Чернігівській області. Так, якщо в Україні у 2008 році він складав 6,9%, то у 2018 – 9,1%.

На думку науковців (Ілляш О.І., Гринкевич С.С., Майсюра О.М., Тульчинська С.О. та ін.), безробіття – це соціально-економічне явище, коли частина економічно активного населення не може застосувати свою робочу силу і внаслідок цього стає зайвою на ринку праці. Вони виділяють види (фрикційне, структурне, циклічне, сезонне та інституційне) та форми безробіття (застійне, хронічне, добровільне, примусове, відкрите, приховане, оптимальне, приховане).

Згідно Закону України «Про зайнятість населення» безробіття теж визначається як «соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування» [37, с. 1].

2. Безробіття як вимушене й тривале припинення трудової діяльності має вагомі наслідки як для конкретної людини, так і для її родини і суспільства

вцілому, що дає підстави розглядати безробіття як соціально-економічну проблему, яка потребує вирішення на державному рівні шляхом реалізації виваженої соціальної політики, спрямованої на її подолання та створення умов для реалізації права громадян на працю та отримання заробітної плати як джерела існування. Тому у розширенні можливостей для громадян повернутися на ринок праці, покращенні й стабілізації матеріального становища, зниження рівня соціально-психологічної напруженості в родині, сприянні доступу до ресурсів та засобів щодо успішного працевлаштування вагоме місце належить наданню соціальних послуг безробітним та їх сім'ям, активізації особистісного потенціалу громадян щодо мобільності та постійного професійного удосконалення, щоб бути конкурентноздатними на ринку праці.

3. Основними причинами безробіття є: здійснення пошуку роботи, негнучкість заробітної плати, недостатній сукупний попит на працю, недостатня мобільність робочої сили, структурні зрушення в економіці, нестача сукупного ефективного попиту на робочу силу, демографічні зміни в чисельності та складі робочої сили, дискримінація жінок, молоді та національних меншин на ринку праці, сезонні коливання рівнів виробництва в окремих галузях економіки.

Безробіття обов'язково має наслідки для населення економічного та соціального змісту, оскільки соціальна сутність зайнятості відображає потреби людини у самореалізації через працю, у задоволенні матеріальних та духовних потреб через заробітну плату і доходи за свою працю. Неможливість задовольнити ці потреби веде до зростання бідності, зростання соціальних хвороб, девіацій та криміналізації суспільства. Саме наслідки безробіття у соціальній сфері обумовлюють необхідність здійснення соціальної роботи з безробітними, виокремлюючи їх у вразливу категорію клієнтів (як такі, що потрапили у складні життєві обставини).

4. Шляхом подолання безробіття в Україні ми визначаємо діяльність Державної служби зайнятості, яка забезпечує комплексне вирішення завдань у сфері працевлаштування населення, надаючи соціальні послуги, соціальну

підтримку непрацюючим громадянам, членам їх сімей, здійснюючи професійну орієнтацію різних груп населення, особливо – молоді.

Центри зайнятості як центральна ланка у структурі Державної служби зайнятості України працюють над виконанням спільних завдань, надають різні види соціальних послуг, здійснюють соціальне забезпечення, що складає зміст їх діяльності. На сьогодні діють 25 регіональних центрів зайнятості, які об'єднують 95 базових, 429 філій регіональних центрів зайнятості. Чернігівський обласний центр зайнятості координує діяльність 1 міського і 2 районних центрів зайнятості, 20 районних та міськрайонних філій, 2 відділів сприяння зайнятості у складі районних центрів зайнятості. Координує діяльність всіх центрів зайнятості Державний центр зайнятості.

Серед основних завдань центрів зайнятості наступні : сприяти розвитку програм розширення зайнятості населення; допомагати безробітним підвищувати рівень власної конкурентоспроможності на ринку праці; здійснювати моніторинг стану ринку праці; забезпечувати умови отримання адресної допомоги щодо працевлаштування соціально незахищених категорій населення; створювати умови для оновлення партнерських відносин з роботодавцями; здійснювати соціальний захист громадян від безробіття та трудової міграції; надавати соціальну допомогу безробітним на основі чинного законодавства; забезпечувати партнерство у здійсненні міжнародного співробітництва для розв'язання проблем населення, пов'язаних з безробіттям.

Вирішення зазначених завдань здійснюється завдяки організації та виконання напрямів роботи, а саме : аналіз та прогноз попиту та пропозиції на робочу силу на основі системних статистичних досліджень ринку праці, інформування фахівців та населення України про стан ринку праці, консультування громадян щодо пошуку роботи, можливостей отримати роботу чи відкрити свою справу, проведення заходів профорієнтаційного змісту зі школярами, молоддю та особами, які мають намір пройти перепідготовку чи професійне навчання та спрямування їх до навчальних центрів ДСЗ, надання послуг громадянам у підборі підходящої роботи та власникам установ і

підприємств у підборі необхідних працівників тощо. Центри зайнятості для вирішення своїх завдань взаємодіють з центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядуваннями, підприємствами, установами та організаціями, які також реалізують напрями роботи у сфері працевлаштування, зокрема, з центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

6. Ознакою часу стало розширення центрами зайнятості переліку надання соціальних послуг громадянам з використанням інтернет-технологій, наприклад, запровадження нового веб-сайту «Єдине соціальне середовище зайнятості» (<https://www.dcz.gov.ua>). Це значно покращило умови обслуговування та надання якісних послуг клієнтам центрів зайнятості.

Клієнти центрів зайнятості – це різні категорії безробітних, які при реєстрації отримують статус безробітного; роботодавці для безробітних громадян; старшокласники та студенти закладів вищої освіти різних ступенів; іноземні особи та особи без громадянства; категорії громадян, які мають право на додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, низький рівень конкурентоспроможності на ринку праці. Спеціалісти центрів зайнятості швидко реагують на суспільні зміни, постійно розширюючи коло користувачів соціальних послуг. Так, в останні роки до них додалися постраждалі у збройних конфліктах, внутрішньо переміщені особи, що є особливо актуальним для Чернігівської області. Кожна група клієнтів потребує врахування ряду особливостей, які обумовлюють зміст відповідних соціальних послуг. Усім клієнтам надаються безоплатні послуги при зверненні по допомогу, незалежно від віку, статі, місця реєстрації та проживання, наявності документів про освіту, досвіду трудової діяльності тощо.

7. Проведений аналіз діяльності Чернігівського обласного центру зайнятості щодо подолання безробіття у регіоні дозволяє констатувати, що організаційно вона структурована за єдиною системою надання соціальних послуг, яка визначена відповідними нормативно-правовими документами (Закон України «Про зайнятість населення», Положення про державну службу

зайнятості, Положення про ЧОЦЗ та ін.). Змістовно вектор діяльності центру спрямований на сприяння працевлаштуванню жителів області шляхом надання різних видів соціальних послуг та матеріального забезпечення. Одним із нових напрямків роботи центру є розробка та втілення програм подолання безробіття у регіоні. Такою програмою на сьогодні є «Програма продуктивної зайнятості населення Чернігівської області на 2018 - 2020 роки», спрямованої на покращення та розвиток соціально-економічного становища та підвищення рівня життєдіяльності населення Чернігівщини. При розробці програми також були враховані прогнози показників економічного та соціального розвитку Чернігівської області та стратегічних напрямів розвитку ринку праці до 2020 року, вимог Стратегії сталого розвитку Чернігівської області до 2020 року, затвердженої рішенням сесії обласної ради від 28 травня 2015 року.

Обсяги аналітичної та статистичної інформації за весь період роботи центру (з 1990 р.) висвітлюють тенденції розвитку рівня безробіття в області (постійне підвищення рівня безробіття, яке станом на 01.11.2019 року становить 10,5 %), ситуацію на ринку праці (ряд показників по Чернігівській області станом на 01.11.2019 року [65]. У ЧОЦЗ кількість зареєстрованих безробітних становить 8,7 тисяч осіб та 10,0 тис. осіб у цей же період 2018 року. Це говорить про те, що на ринку праці області в 2019 році активний пошук роботи здійснювали на 12,6 % безробітних менше порівняно з 2018 роком. При цьому центр зайнятості пропонує 1,94 тисячі вакансій порівняно з 1,88 тисяч у 2018 році. Це свідчить про створення нових робочих місць в області; попит і пропозицію на ринку праці у розрізі професій та видів діяльності (кількість вакансій по Чернігівській області є найвищою з таких професій: водій автотранспортних засобів – 1966 вакансій, підсобний робітник – 1752, сестра медична – 322, соціальний робітник – 264 тощо ; систему заходів різного спрямування тощо. Фахівці центру у роботі враховують особливості соціально-економічного розвитку області (попит на певні види професійної діяльності, демографічні показники, вплив Чорнобильської катастрофи на здоров'я жителів

області тощо) та спираються на результати моніторингових статистичних досліджень різних аспектів безробіття.

Діяльність Чернігівського обласного центру реалізується у постійному процесі модернізації та розвитку з метою підвищення рівня соціального захисту громадян від безробіття. Вся інформація щодо діяльності центру розміщена на електронному сайті закладу. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми безробіття в регіоні, зокрема, заслуговує на увагу сприяння працевлаштуванню молоді, що і стане у подальшому предметом наших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беца О. Центри соціальної адаптації для людей, які звільняються з місць позбавлення волі, у контексті сучасної соціальної політики. Соціальна політика і соціальна робота. 2005. № 1. С. 56-74.
2. Борищук А. О., Семенова К. Д. Аналіз рівня безробіття в Україні. Статистика - інструмент соціально-економічних досліджень: зб. наук. студ. праць. Вип. 3. Ч. I, 2017. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6572/1/>
3. Волкова Н.В., Орел В.Ю., Лінник А.О. Аналіз безробіття в аспекті соціально-економічної безпеки держави. Економіка, бізнес та управління. Вип. 3. 2017. С. 238-242. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Volkova-N.-V.-Linnik-A.-O.-Orel-V.-YU..pdf>
4. Гальків Л.І. Втрати людського капіталу: чинник безробіття. Економіка і регіони. 2009. № 4. С. 110–113.
5. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Державна соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 р. №111. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-2016-%D0%BF>
7. Діяльність Чернігівської обласної служби зайнятості у січні-жовтні 2019 р. URL: 19/1._diyalnist_derzhavnoyi_sluzhby_zaynyatosti.pdf
8. Зінченко Т. В. Міжнародний досвід працевлаштування осіб з інвалідністю. Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери: зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф., м. Ніжин, 15-16 листопада 2018 р. /за заг. ред. О.В.Лісовця. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2018. С. 85-87.
9. Зінченко Т. В. Реорганізація діяльності у сфері зайнятості населення. Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: зб. матеріалів III міжнар. наук.-практ. конф., м. Ніжин, 14 травня 2019 р. /за заг. ред. О.В.Лісовця. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2019. С. 114-116.

10. Зінченко Т. В. Соціальна робота центрів зайнятості з постраждалими у збройних конфліктах. Соціальна робота і сучасність: теорія та практика вирішення проблем учасників і постраждалих у збройних конфліктах: зб. матеріалів ІХ міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 28 березня 2019 р. /Укл.: Гавва О.В. та ін. Київ: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2019. С.75-78.
11. Зінченко Т. В. Теоретичні аспекти безробіття в Україні. Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти: зб. наук. праць XVIII міжнар. наук.-практ. конф., м. Монреаль - Рубіжне - Сєвєродонецьк - Житомир - Баку - Ніш - Зелена Гура, 30-31 травня 2019р. /за заг. ред. д.філос.н. Журби М.А. Монреаль: СРМ «ASF», 2019. С.132-137.
12. Зоярна Н. М. Безробіття на селі: причини та шляхи подолання. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. № 21. С. 176–178.
13. Ілляш О. І., Гринкевич С.С. Економіка праці та соціально-трудова відносина: навч. посіб. Київ: Знання, 2010. 476 с.
14. Киричук О.В. Фактор соціально-психологічної адаптації (дезадаптації) безробітного на ринку праці. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2004. № 2. С. 57-63.
15. Кифяк В.І., Лесько Н.В. Соціально-економічний аналіз безробіття в Україні. Економіка та держава. 2019. № 1. С. 100-103. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2019/19.pdf
16. Кодекс законів про працю України (№ 322а-08 від 10.12. 1971 р. зі змінами та доповненнями). Дата оновлення: 28.11.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
17. Конвенція про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів № 159: ратифіковано Законом № 624-IV (624-15) від 06.03.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_065
18. Конституція України : офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.
19. Лисюк О. С. Безробіття як соціально-економічна проблема населення України. ВНАУ. 2012. № 4. С. 48–53.

20. Лукашевич М.П., Семигіна Т.В. Соціальна робота (теорія і практика): підручник. Київ: Каравела, 2009. 368 с.
21. Лютий В.П. Ресоціалізація неповнолітніх, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2014. С. 197-204. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Lutyi_1_2008.pdf
22. Майсюра О.М. Безробіття та наслідки його впливу на економіку країни. Економіка та держава. 2010. № 8. С.60-61.
23. Методологічні положення щодо класифікації та аналізу робочої сили й окремих форм трудової діяльності: Наказ Державної служби статистики України 27.01.2017 р., № 22. Київ, 2017. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2018/292/mp_rs_new.pdf
24. Основи економічної теорії: навч. посіб. /За заг. ред. П. В. Круша, В.І.Депутат, С.О.Тулчинської. Київ: Каравела, 2008. 448 с.
25. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Документ 16/98-ВР. Дата оновлення: 20.01.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80F>
26. Панчишин С. Макроекономіка: навч. посіб. Вид. 2-е, стереотипне. Київ: Либідь, 2002. 616 с.
27. Підгорний А. З. Статистичні методи в управлінні розвитком регіону: монографія. Одеса: ФОП Гуляєва В. М., 2016. 218 с.
28. Положення про державну службу зайнятості: затв. наказом Міністерства соціальної політики України від 15.12.2016 р. № 1543. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1723-16>
29. Полуяктова О. В. Проблеми безробіття в Україні. Економіка і суспільство. 2016. № 2. С. 31–35.
30. Попов С.В. Види безробіття та критерії їх класифікації. Форум права. 2006. № 3. С.106-110. URL: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/FP/2006-3/06psvkik.pdf>
31. Порядок відшкодування фактичних витрат, здійснених за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України

- на випадок безробіття на копіювання або друк документів, що надаються за запитом на інформацію: затверджений: Постанова правління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття 15.12.2017 р., № 156. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0039-18/paran4#n4> (дата звернення: 13.11.2019).
32. Порядок здійснення заходів сприяння зайнятості, повернення коштів, спрямованих на фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій зайнятості для внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.09.2015, № 696. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/696-2015-%D0%BF>
33. Порядок надання допомоги по частковому безробіттю, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 07.03.2013 № 103: наказ Міністерства соціальної політики України від 07.03.2013 р., № 103. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0756-13>
34. Порядок організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 21.06.2017 № 432. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF>
35. Про створення державної служби зайнятості Української РСР: Постанова № 381 від 21 грудня 1990 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-90-%D0%BF>
36. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000, № 1533-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>
37. Про зайнятість населення: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 24, ст.243). Документ 5067-VI, чинний, поточна редакція — Редакція від 09.08.2019, підстава 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17/print>

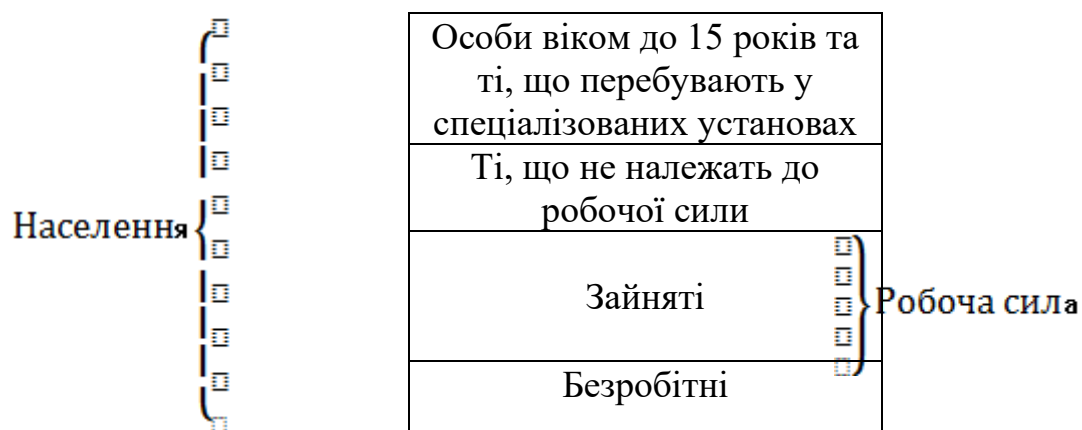
38. Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції, осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та постраждалих учасників Революції Гідності: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2017 р. № 432. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF>
39. Про затвердження Порядку реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 792. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792-2018-%D0%BF> (дата звернення: 13.11.2019).
40. Про захист персональних даних. Закон України від від 8 серпня 2018 року N 41/02-18. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS30469.html
41. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 5.11.2015 р. № 761-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19>
42. Про інформацію: Закон України від 06.01.2011 р. № 2657-XII. URL: <http://alex-ua.com/lawdoc/zakon2.html>
43. Про сприяння зайнятості і захист від безробіття: Конвенція МОП № 168-98. Женева, 1991. Т.2. С.21-71.
44. Про створення служби зайнятості: затв. наказом Міністерства Юстиції України від 21 грудня 1990 р. № 381. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0733-19>
45. Професійний склад зареєстрованих безробітних та вакансій <https://www.dcz.gov.ua/analytics/69>
46. Професійний склад зареєстрованих безробітних та вакансій по Чернігівській службі зайнятості. URL: <https://chg.dcz.gov.ua/analytics/67>
47. Резолюція щодо статистики трудової діяльності, зайнятості та недовикористання робочої сили: прийнята 19-ю Міжнародною конференцією статистиків праці (МКСП), жовтень 2013 р.

48. Ситуація на ринку праці Чернігівської області. URL: file:///C:/Users/zinch/Desktop/ЧОЦЗ-19/2._sytuaciya_na_rynku_praci.pdf
49. Ситуація на ринку праці. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>
50. Статистичний збірник «Регіони України»: Державна служба статистики України / За ред. І.Є.Веренера. Ч. 1. Київ, 2018. С. 50-84. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_ru1ch2018.pdf
51. Транченко Л.В. Безробіття як соціальна проблема ринкового суспільства. Економіка та держава. 2012. № 4. С. 12-15. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
52. Форма повідомлення про можливе зупинення (скорочення) виробництва, затверджена наказом Міністерства соціальної політики України від 19.03.2013 №136. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/54-2018-%D0%BF> (дата звернення: 13.11.2019).
53. Чурилова О. А. Безробіття в Україні: причини, наслідки: зб. наук.статей у 2 т. Т.1. Континент. 2010. № 12. С. 182–184.
54. <https://www.dcz.gov.ua/>
55. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>
56. <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/2500946-sluzba-zajnatosti-zapustila-novi-servisi-iz-socialnih-poslug.html>
57. https://3._popyt_ta_propoz

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Схема 1.1. Розподіл зайнятих та безробітних громадян у загальному складі населення

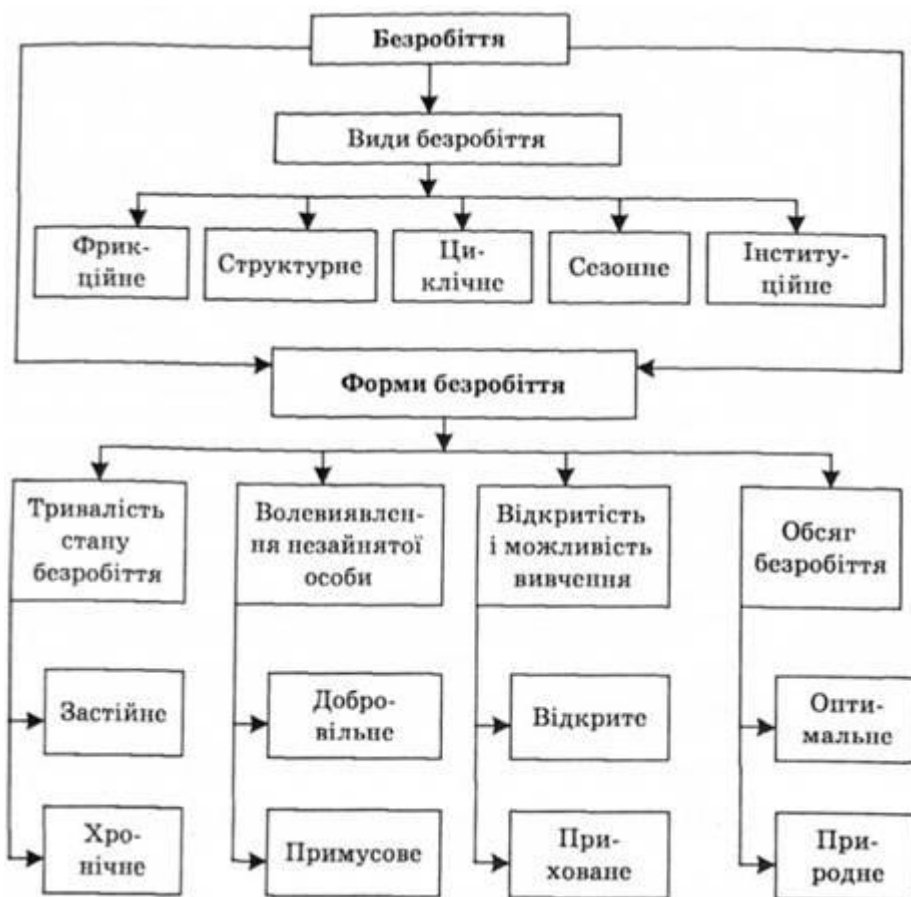

ДОДАТОК 2

Таблиця 1.1. Показники робочої сили у I півріччі 2019 року по Україні

<i>категорії робочої сили</i>	<i>вікові групи</i>
Кількість зайнятих громадян	15 років і старші - 16,6 млн осіб 15-70 років - 16,5 млн осіб Працездатного віку - 15,8 млн осіб
Рівень зайнятості	15 років і старші - 51,4 % 15-70 років - 57,9 % Працездатного віку – 67,2 %
Кількість безробітних (за методологією МОП)	15 років і старші - 1528,4 тис. осіб 15-70 років - 1528,4 тис. осіб Працездатного віку - 1527,5 тис. осіб
Рівень безробіття (за методологією МОП)	15 років і старші - 8,4 % 15-70 років - 8,5 % Працездатного віку - 8,8 %

Схема 1.2. Види та форми безробіття

ДОДАТОК 4

Таблиця 1.2. Рівень безробіття в Україні в 2019 році

2019	Рівень безробіття в Україні в 2019 році (кількість населення в тис.)					
	всього населення	економічно активне населення	зайняте населення	безробітне населення	рівень безробіття	зареєстрованих безробітних
I квартал	42079,5	17216,0	15570,9	1645,1	9,6 %	340,7
II квартал	42010,1	17308,7	15781,2	1527,5	8,8 %	287,1

(без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу))

(за <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>)

ДОДАТОК 5

Таблиця 2.2. Статистичні дані про ринок праці Чернігівської області (2014 - 2018 роки) згідно даних Державної служби статистики України

показники ринку праці	2014	2015	2016	2017	2018
чисельність наявного населення (за оцінкою) за типом поселень	1066826	1055673	1044975	1033412	1020078
чисельність постійного населення (за оцінкою) у віці 0–15 років	147646	147723	148044	147808	146678
чисельність постійного населення (за оцінкою) у віці 16–59 років	640858	630656	620249	608781	596749
чисельність постійного населення (за оцінкою) у віці 60 років і старше	269780	268752	268140	268281	268109
Міграційний приріст (скорочення) населення	0,2	- 0,8	- 2,1		
Економічно активне населення у віці 15–70 років	494,8 тис 63,9%	483,9 тис 62,9 %	478,7 тис 62,6 %	479,6 тис 63,1 %	
Зайняте населення у віці 15–70 років	439,5 тис 56,8 %	432,3 тис 56,2 %	424,8 тис 55,6 %	426,1 тис 56,1 %	
Безробіття населення у віці 15–70 років (за методологією МОП)	55,3 тис 11,2 %	51,6 тис 10,7 %	53,9 тис 11,3 %	53,5 тис 11,2 %	
Кількість зареєстрованих безробітних			12,4 тис 2,0	10,9 тис 1,8 %	

кількість вакансій			700 17 %	1100 10 %	

ДОДАТОК 6

Таблиця 1.4. Рівень безробіття в Україні з 2000 по 2019 рр.

	Рівень безробіття в Україні з 2000 по 2019 рр. (кількість населення в тис.)					
	всього населення	економічно активне населення	зайняте населення	безробітне населення	рівень безробіття	зареєстрованих безробітних
2000	48923,2	21150,7	18520,7	2630,0	12,4 %	1178,7
2001	48457,1	20893,6	18453,3	2440,3	11,7 %	1063,2
2002	48003,5	20669,5	18540,9	2128,6	10,3%	1028,1
2003	47622,4	20618,1	18624,1	1994,0	9,7%	1024,2
2004	47280,8	20582,5	18694,3	1888,2	9,2 %	975,5
2005	46929,5	20481,7	18886,5	1595,2	7,8%	891,9
2006	46646,0	20545,9	19032,2	1513,7	7,4%	784,5
2007	46372,7	20606,2	19189,5	1416,7	6,9 %	673,1
2008	46143,7	20675,7	19251,7	1424,0	6,9 %	596,0
2009	45962,9	20321,6	18365,0	1956,6	9,6 %	693,1
2010	45778,5	20220,7	18436,5	1784,2	8,8 %	452,1
2011	45633,6	20247,9	18516,2	1731,7	8,6 %	505,3
2012	45553,0	20393,5	18736,9	1656,6	8,1 %	467,7
2013	45426,2	20478,2	18901,8	1576,4	7,7 %	487,6
2014	42928,9	19035,2	17188,1	1847,1	9,7 %	458,6
2015	42760,5	17396,0	15742,0	1654,0	9,5 %	461,1
2016	42584,5	17303,6	15626,1	1677,5	9,7 %	407,2
2017	42386,4	17193,2	15495,9	1697,3	9,9 %	352,5
2018	42153,2	17296,2	15718,6	1577,6	9,1 %	341,7

(без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу))

(за <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>)

ДОДАТОК 7

Таблиця 1.5. Рівень безробіття населення в Україні за статтю, віковими групами та місцем проживання (за методологією МОП), 2018 рік

Категорія населення	Рівень безробіття (у середньому за період, у % до кількості активного населення відповідної вікової групи)							
	усього	у тому числі за віковими групами, років						
		15-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50-59	60-70
Усе населення	9,3	23,0	11,7	8,9	8,0	7,7	7,3	0,1
жінки	7,7	21,5	10,2	7,6	7,0	6,3	5,2	0
чоловіки	10,8	24,0	12,8	10,0	8,9	9,1	9,3	0,2
міське населення	9,2	23,7	11,5	8,6	8,0	7,8	7,2	0,1
сільська місцевість	9,7	22,0	12,1	10,0	7,9	7,4	7,5	0,0

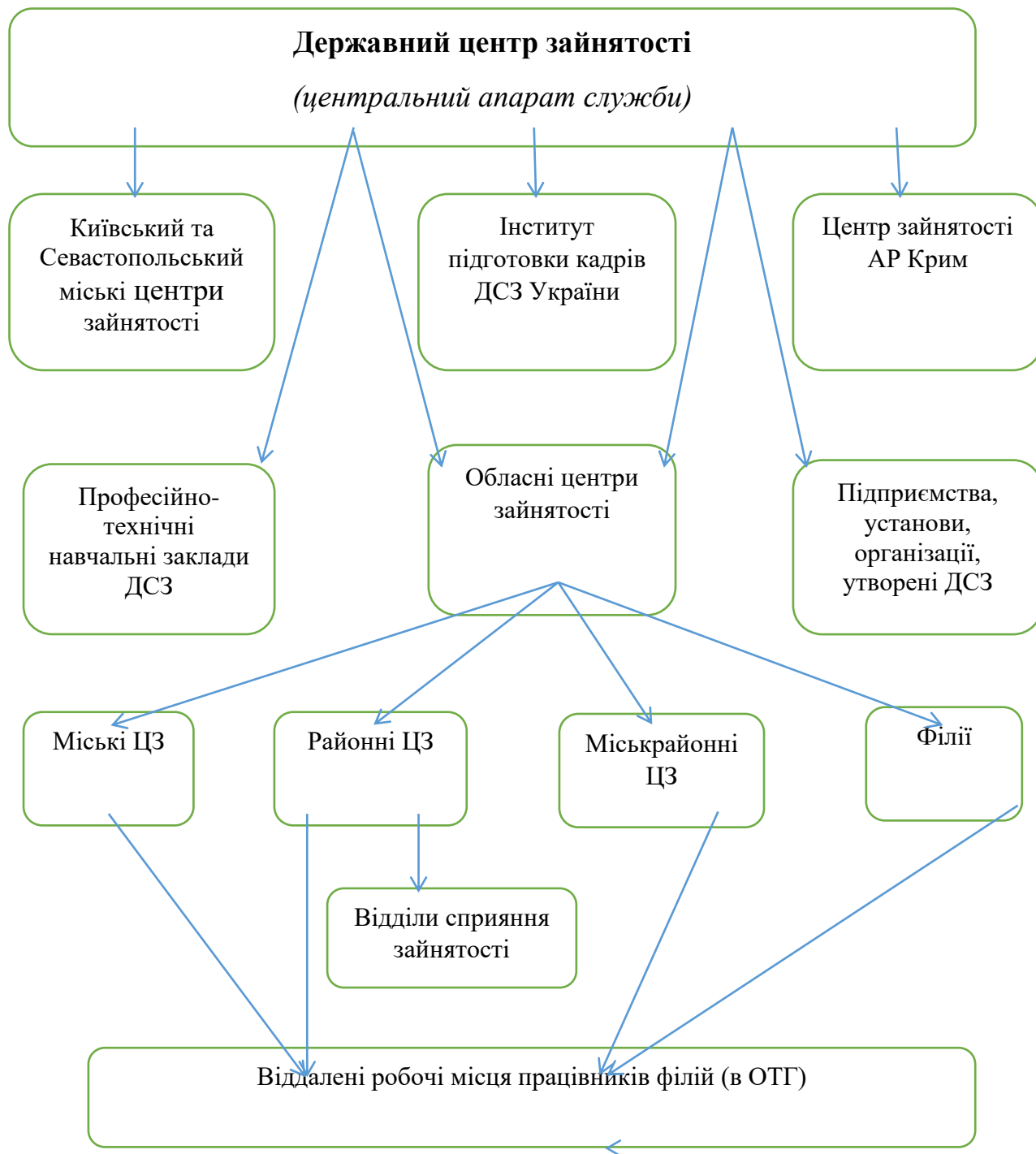
ДОДАТОК 8

Таблиця 1.6. Структура безробітного населення України за причинами незайнятості (станом на 01.11.2019 року)

Причини незайнятості населення (безробіття)	Кількість, у %
Звільнені за власним бажанням, за згодою сторін	33 %
Вивільнені з економічних причин	22 %
Непрацевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів	16 %
Робота має сезонний характер	10 %
Звільнені у зв'язку з закінчення терміну контракту або договору найму	9 %
Не зайняті через виконання домашніх (сімейних) обов'язків тощо	3 %
Звільнені за станом здоров'я, через оформлення пенсії	2 %
Демобілізовані з військової строкової служби	1 %
Інші причини	4 %

ДОДАТОК 9

Схема 2.1. Структура управління системи Державної служби зайнятості України

ДОДАТОК 10

Таблиця 2.1. Система установ Чернігівського обласного центру зайнятості

Назва філії / центру зайнятості та прізвище директора	Адреса філії / центру зайнятості, години роботи	Контактні телефони філії / центру зайнятості	Електронна адреса філії / центру зайнятості
Чернігівський обласний центр зайнятості Падалка Лідія Василівна	вул. Коцюбинського, 40, м. Чернігів, 14000, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00, перерва: 13.00 - 13.48	(0462) 67-77-72	post@oczc.gov.ua
Прилуцька міськрайонна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Татарченко Лариса Олександрівна	вул. Вокзальна, 46, м. Прилуки, Чернігівська область, 17500, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення: 04637-3-32-38 04637-3-15-56 для роботодавців: 04637-3-22-46 керівник: 04637-3-52-31	post@priluky.oczc.gov.ua
Ніжинська міськрайонна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Власенко Володимир Васильович	вул. Об'їжджа, 120, м. Ніжин, Чернігівська область, 16600, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення: 04631-7-55-77 04631-7-55-58 для роботодавців: 04631-7-54-40 директор: 04631-7-54-20	post@nizhyn.oczc.gov.ua
Бахмацька районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Халимон Тетяна Костянтинівна	вул. Соборності, 59-а, м. Бахмач, Чернігівська область, 16500, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04635-3-15-26 04635-3-31-40 директор: 04635-3-11-89	post@bakhm.oczc.gov.ua
Борзнянська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Василенко Олексій Прокопович	вул. Генерала Кирпоноса, 10-а, м. Борзна, Чернігівська область, 16400, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04653-3-42-96 04653-2-15-34 директор: 04653-2-16-72	post@borzna.oczc.gov.ua
Варвинська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Кугут Олена Андріївна	вул. Шевченка, 40-а, сmt Варва, Чернігівська область, 17600, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04636-2-83-15 04636-2-22-93 директор: 04636-2-85-83	post@varva.oczc.gov.ua

Городнянська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Неврова Інна Юріївна	вул. Волковича, 24-д, м. Городня, Чернігівська область, 15100, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04645-2-12-02 04645-2-35-10 04645-2-48-88 директор: 04645-2-12-75	post@gorodn.oczcn.gov.ua
Ічнянська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Шевченко Іван Петрович	площа Шевченка, 2-а, м. Ічня, Чернігівська область, 16703, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04633-2-13-09 04633 2-54-58 директор: ф. 04633-2-53-94	post@ichnya.oczcn.gov.ua
Козелецька районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Воробей Галина Степанівна	вул. Свято-Преображенська, 7, смт Козелець, Чернігівська область, 17000, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04646-2-13-31 04646-4-10-39 директор: 04646-2-14-49	post@kzl.oczcn.gov.ua
Коропська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Левкович Станіслав Юхимович	вул. Чернігівська, 2, смт Короп, Чернігівська область, 16200, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04656-2-16-61 04656-2-15-23 директор: 04656-2-75-10	post@korop.oczcn.gov.ua
Корюківська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Тихоновська Олена Миколаївна	вул. Слов'янська, 13, м. Корюківка, Чернігівська область, 15300, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04657-3-16-90 04657-3-12-35 04657-3-16-50 директор: 04657-3-12-45	post@koryuk.oczcn.gov.ua
Куликівська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Кравченко Ганна Степанівна	вул. Пирогова, 1-б, смт Куликівка, Чернігівська область, 16300, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04643-2-14-59 04643-2-12-97 04643-4-43-07 директор: 04643-2-43-06	post@kulyk.oczcn.gov.ua
Менська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Кот Тамара Василівна	вул. Червона площа, 1-а, м. Мена, Чернігівська область, 15600, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04644-3-16-46 04644-2-36-10 04644-2-16-79 директор: 04644-2-17-92	post@mena.oczcn.gov.ua
Новгород-Сіверська районна філія	вул. Губернська, 51, м. Н-Сіверський, Чернігівська	для населення та роботодавців: 04658-2-13-61	post@novgor.oczcn.gov.ua

Чернігівського обласного центру зайнятості Безпала Світлана Ігорівна	область, 16000, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	04658-2-13-01 директор: 04658-3-16-74	
Носівська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Красносільська Галина Володимирівна	вул. Центральна, 20, м. Носівка, Чернігівська область, 17100, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04642-2-14-24 04642-2-14-51 директор: 04642-2-10-51	post@nosiv.oczcn.gov.ua
Ріпкинська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Белогура Вячеслав Володимирович	вул. Попудренка, 8, смт Ріпки, Чернігівська область, 15000, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04641-2-19-25 04641-2-16-11 04641-2-15-69 директор: 04641-2-13-34	post@ripky.oczcn.gov.ua
Семенівська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Логвиненко Олена Василівна	вул. Центральна, 10, м. Семенівка, Чернігівська область, 15400, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04659-2-18-37 04659-2-12-40 директор: 04659-2-11-90	post@semen.oczcn.gov.ua
Сновська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Аникієнко Раїса Михайлівна	вул. Сагайдачного, 1-а, м. Сновськ, Чернігівська область, 15200, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04654-2-12-00 04654-2-31-05 директор: 04654-2-13-45	post@schors.oczcn.gov.ua
Сосницька районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Римар Світлана Миколаївна	вул. Чернігівська, 59-а, смт Сосниця, Чернігівська область, 16100 пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04655-2-02-81 04655-2-03-64 директор: 04655-2-75-93	post@sosn.oczcn.gov.ua
Срібнянська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості Косенко Владислав Михайлович	вул. Миру, 75, смт Срібне, Чернігівська область, 17300, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04639-2-13-57 04639-2-13-93 директор: 04639-2-19-83	post@sribne.oczcn.gov.ua
Чернігівська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості	вул. Шевченка, 95-б, м. Чернігів, 14027, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення: 0462-60-64-40 для роботодавців: 0462-60-64-35 керівник:	post@rcn.oczcn.gov.ua

Некрасова Ірина Миколаївна		0462-60-64-30	
Чернігівський міський центр зайнятості Серб Світлана Миколаївна	вул. Попудренка, 14, м. Чернігів, 14017, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення: 0462-67-88-20 0462-67-88-30 0462-67-88-25 для роботодавців: 0462-67-88-34 директор: 0462-67-88-21	post@mcn.oczcn.gov.ua
Відділ сприяння зайнятості у Бобровицькому районі Носівського районного центру зайнятості	вул. Незалежності, 48, м. Бобровиця, Чернігівська область, 17400 пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04632-2-38-97 04632-2-50-21 заступник директора: 04632-2-14-83	post@nosiv.oczcn.gov.ua
Відділ сприяння зайнятості у Талалаївському районі Срібнянського районного центру зайнятості	вул. Освіти, 38, корпус А, смт Талалаївка, Чернігівська область, 17200, пн-чт: 08.00 - 17.00, пт: 08.00 - 16.00	для населення та роботодавців: 04634-2-16-37 04634-2-15-21 заступник директора: 04634-2-10-14	post@sribne.oczcn.gov.ua

(<https://chg.dcz.gov.ua/publikaciya/kontaktni-telefonny-chernigivskoyi-oblasnoyi-sluzhby-zaynyatosti>)

ДОДАТОК 11

Таблиця 2.2. Статистичні дані про ринок праці Чернігівської області (2014 - 2018 роки) згідно даних Державної служби статистики України

показники ринку праці	2014	2015	2016	2017	2018
чисельність наявного населення (за оцінкою) за типом поселень	1066826	1055673	1044975	1033412	1020078
чисельність постійного населення (за оцінкою) у віці 0–15 років	147646	147723	148044	147808	146678
чисельність постійного населення (за оцінкою) у віці 16–59 років	640858	630656	620249	608781	596749
чисельність постійного населення (за оцінкою) у віці 60 років і старше	269780	268752	268140	268281	268109
Міграційний приріст (скорочення) населення	0,2	- 0,8	- 2,1		
Економічно активне населення у віці 15–70 років	494,8 тис 63,9%	483,9 тис 62,9 %	478,7 тис 62,6 %	479,6 тис 63,1 %	
Зайняте населення у віці 15–70 років	439,5 тис 56,8 %	432,3 тис 56,2 %	424,8 тис 55,6 %	426,1 тис 56,1 %	
Безробіття населення у віці 15–70 років (за методологією МОП)	55,3 тис 11,2 %	51,6 тис 10,7 %	53,9 тис 11,3 %	53,5 тис 11,2 %	
Кількість зареєстрованих безробітних			12,4 тис 2,0	10,9 тис 1,8 %	
кількість вакансій			700 17 %	1100 10 %	